

L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA DE PALAMÓS

Notes inèdites

PER

PERE TRIJUEQUE i FONALLERAS

Els detalls arquitectònics de l'església parroquial de Palamós, així com d'alguns dels seus retaules, ja foren estudiats per historiadors de finals del sXIX i principis de l'actual. Més recentment, l'any 1987, Josep M^a. Marquès i Pere Micaló publicaren, dins la col·lecció "Sant Feliu", la monografia titulada *Santa Maria de Palamós*. Per altra part i en el volum 9 dels presents "Estudis del Baix Empordà", jo mateix vaig donar a conèixer els detalls del retaule de l'altar major, construït pel mestre Joan Ballester. Finalment, l'any passat i dins la col·lecció de l'"Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV", Sofia Mata de la Cruz publicà la biografia del pintor del retaule de l'altar major de Palamós, titulada *Isaac Hermes Vermey. El pintor de l'escola del Camp*.

Amb el present treball intentaré emplenar algunes llacunes existents, tant en la construcció de l'església com en el coneixement dels retaules, que han impedit, fins ara, poder gaudir d'una informació més completa respecte a l'església parroquial de Santa Maria de Palamós.

LA CAPELLA DE SANTA MARIA

Hi ha una certa confusió entre els historiadors en el moment de datar l'actual església parroquial. Uns diuen que fou començada el 1371, altres durant el sXV i d'altres entre la segona meitat del sXV i la primera del sXVI. De fet, tots ells tenen raó, com veurem tot seguit.

Un dels primers maldecaps dels habitants de Palamós, poc després de la fundació de la vila, fou sens dubte l'obligació d'anar a l'església parroquial de Santa Eugènia de Vila-romà per assistir a les celebracions religioses. Hem de pensar que l'esmentada església estava situada a més d'un quilòmetre de Palamós i allí era on els seus veïns havien d'anar per assistir a missa, casar-se, batejar els seus infants o ser enterrats⁽¹⁾. Per això, no ens ha d'estranyar que, des d'un bon principi, intentessin construir una capella pròpia.

El rei, l'any 1334, segurament a prec dels mateixos palamosins, els manà destinar un lloc per a construir-hi una capella dedicada a Santa Maria⁽²⁾ i, el 1344, els veïns de Palamós intentaren que se'ls concedís l'erecció d'una parròquia independent de la de Vila-romà⁽³⁾, però, encetat el procés, trobaren l'oposició aferissada dels parroquians de Vila-romà i el bisbe els ho denegà. Quatre anys més tard edificaren una casa-capella⁽⁴⁾ i començaren a celebrar-hi misses, però altra vegada foren amonestats pel bisbe⁽⁵⁾, prohibint-los celebrar-hi misses. Aquest estira i arronsa va prolongar-se fins l'any 1371, quan altra vegada els habitants de Palamós, ja molt més nombrosos, demanaren llicència per a la construcció d'una capella dedicada a la Verge Maria. El bisbe de Girona, Jaume ça Tria, els concedí per fi el permís desitjat, encara que amb una sèrie de reserves per evitar qualsevol perjudici a la parroquial de Santa Eugènia (Sant Joan de Palamós)⁽⁶⁾. D'aquesta manera, la capella neixé com a sufragània de la parròquia de Vila-romà.

Un any més tard ja l'havien començat a edificar⁽⁷⁾ i el 1376 s'hi celebraven misses, però no les quatre setmanals reglamentades pel decret del bisbe, extrem que va provocar una nova advertència del prelat, impedit, així mateix, que les oficiessin altres clergues que no fossin el sagristà i el domer de Vila-romà, altre de les reserves decretades el 1371⁽⁸⁾.

(1) Hi havia la creença que l'antiga església parroquial de Santa Eugènia estava, en aquesta època, situada a la Pietat i així consta en tots els treballs dels historiadors de Palamós i inclús en publicacions actuals. Jo mateix vaig demostrar que l'esmentada església parroquial no ha estat mai a la Pietat -on hi havia una petita ermita sota la invocació de Sant Romà, que posteriorment fou dedicada a la Pietat- sinó que sempre ha estat en el mateix lloc.

(2) PELLA i FORGAS. *Historia del Ampurdán*, pàg 626. Hi ha la transcripció de la lletra reial. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Cartes reials d'Alfons III, núm 2534.

(3) Arxiu Diocesà de Girona (ADG). *Literarum* U-8, f 119 i 129; 9/9/1344.

(4) ADG. *Literarum* U-11, f 152v-153; 9/2/1348.

(5) ADG. *Literarum* U-15, f 18rv i f 84v-85v; 30/9 i 27/10/1349 i U-19, f 156v-157; 13/9/1351.

(6) Arxiu Històric de Palamós (AHP). Pergamins, núm 22; 10/5/1371.

(7) ADG. *Literarum* U-63, f 1; 27/10/1372.

(8) ADG. *Literarum* U-68, f 195; 21/8/1376.

No ens pot estranyar aquest continu voler més dels habitants de Palamós, puix que ells ja tenien 49 focs, mentre que Sant Joan en tenia només 43 i, per tant, creien just el poder gaudir d'un servei religiós completament independent del de Sant Joan de Palamós.

Durant els darrers anys del sXIV⁽⁹⁾ va anar creixent el nombre de misses setmanals a la capella de Santa Maria de Palamós, inclús arribaren a binar-les amb les de Vila-romà i, al mateix temps, s'intensificaren les obres per a bastir-la adequadament⁽¹⁰⁾. Però el sentiment d'independència dels palamosins era cada vegada més fort i això va fer encendre passions incontrolades. El 1423, alguns veïns de Palamós varen cometre actes vandàlics, emportant-se'n els calzes, llibres i trencant les fonts baptismals de l'església de Santa Eugènia. Aquest fet va agreujar les relacions entre els veïns de Vila-romà i els de Palamós, que ja eren tenses des de feia anys per la qüestió de les celebracions religioses⁽¹¹⁾.

El 1427, els jurats de Palamós enviaren cartes al papa i al rei a fi d'aconseguir la seva autorització per a l'erecció d'una parròquia pròpia. Tant el papa Martí V, en una carta del 17 de juliol, com el rei Alfons, en una altra del 6 de desembre del 1427, transmeteren la resolució del cas a l'abat del monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols, el qual, davant els precs dels palamosins, ordenà que la parròquia de Santa Eugènia es traslladés a Palamós, amb el nom de Santa Maria de Palamós (sentència de data 3 de febrer de 1428).

Com altres vegades, els veïns de Vila-romà protestaren al bisbe de Girona aquesta decisió de l'abat de Sant Feliu de Guíxols, recordant-li que els pactes acordats el 1371 establien que la capella de Palamós no podia administrar sagraments i que per aquest motiu els seus habitants havien d'anar a la parroquial de Vila-romà. El bisbe de Girona, Andreu Bertran, donà la raó als de Vila-romà, basant-se, especialment en el fet que havia requerit diverses vegades l'abat de Sant Feliu de Guíxols, pretès comissari apostòlic, perquè li presentés la comissió i no havia rebut cap resposta. Per tant, deixava en suspens l'ordre de l'abat⁽¹²⁾ i, al mateix temps i a fi de trobar una solució que fos del gust de les dues parts enfrontades, ordenà a Ponç Negrell que gestionés una concòrdia entre els parroquians de Palamós i Vila-romà⁽¹³⁾. Les negociacions foren molt tenses, però donaren el seu fruit i en data 28 d'abril de 1429, el bisbe ordenà que

(9) ADG. Literarum U-75, f 27v-28; 5/6/1386 i U-85, f 9; 4/2/1396.

(10) ADG. Literarum U-122, f 18; 12/3/1422.

(11) ADG. Literarum U-123, f 9; 13/2/1423.

(12) AHP. Pergamins, núm 49; 24/2/1428.

(13) ADG. Literarum U-128, f 9; 17/3/1428.

es donés compliment a la sentència arbitral que havien pronunciat, ell mateix i el noble Pere Galceran de Cruïlles, senyor de Palamós⁽¹⁴⁾.

La sentència determinà que la capella de Santa Maria de Palamós s'erigiria en parroquial i que la de Santa Eugènia de Vila-romà seguiria com a parroquial del terme de Vila-romà, senyalant els límits entre ambdues parròquies. A més a més, es va resoldre la partició de béns, punt que va portar molts maldecaps als comissionats perquè, si bé era fàcil partir les rendes, no ho era tant fer dues parts dels llibres, calzes, joies i altres propietats⁽¹⁵⁾. Finalment s'arribà a l'acord de partir el que es podia partir i la resta es valoraria. Així, per exemple, a fi de no malvendre la casa i hort del sagristà, els parroquians de Vila-romà haurien de pagar 10 lliures a la vila de Palamós⁽¹⁶⁾, en compensació per la seva part.

També es va decidir que el sagristà de Vila-romà, Bernat Guillem de Llavanera, fos el primer rector de la nova parròquia de Santa Maria de Palamós, i el domer de Vila-romà, Jaume de Clos, continués com a sagristà de la mateixa parròquia.

CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL

L'estrena de la nova parròquia va encoratjar els fidels de Palamós a vestir convenientment la seva capella, construint el campanar (1430), dotant-lo de campanes⁽¹⁷⁾ i augmentant el nombre d'altars i beneficis. Així, el 1433, es va construir l'altar dedicat a Sant Joan Baptista, després de transferir el de Santa Maria a la dreta de la capella, seguint les ordres del bisbe⁽¹⁸⁾.

Ben aviat, però, els parroquians de Palamós s'adonaren que la petita capella de Santa Maria no tenia les dimensions que requeria una parròquia en ple creixement. La riquesa que donava el port de Palamós era un bon abonament per augmentar amb rapidesa el nombre d'habitants. Per això decidiren demanar autorització al bisbe per a derruir-la i edificar-ne una altra nova, molt més gran, en el mateix lloc. El bisbe els concedí llicència el 26 d'agost de 1439⁽¹⁹⁾.

D'aquesta manera, la capella de Santa Maria, començada a edificar el 1371, fou desmuntada a partir del 1439 i, en el mateix lloc, s'hi edificà l'actual església de Santa Maria de Palamós.

(14) AHP. Pergamins núm 51; 28/4/1429.

(15) ADG. Literarum U-131, f 90v-91.

(16) Arxiu Històric de Girona (AHG). Notaris de Palamós (NP), núm 508; 30/1/1428.

(17) AHG NP, núm 16; 22/12/1429 i 27/4/1430.

(18) ADG. Literarum U-133, f 24; 18/6/1433.

(19) ADG. Literarum U-139, f 56; 26/8/1439.

No he trobat els capítols per a la construcció del nou temple, però, segons les dades que tinc a l'abast, és molt possible que fos començat entre els anys 1440 i 1445. El 1446 ja havien acabat el presbiteri de la nova església i, per això, el bisbe autoritzà que hi fos traslladat l'altar major de l'antiga capella⁽²⁰⁾. En la visita pastoral corresponent a l'any 1447⁽²¹⁾ ja es cita l'altar major i, a l'esquerra, la capella de Sant Joan Baptista. També hi ha esmentades les fonts baptismals.

En la visita pastoral de l'any següent s'esmenta l'altar dedicat a Sant Miquel⁽²²⁾, situat a la dreta, el qual, des del 1451, tenia un benefici (fundat el 1424) que havia estat traslladat des de Peratallada⁽²³⁾.

Hom creu, hipotèticament, que la primitiva capella de Santa Maria estava orientada com és tradicional, o sigui, seguint l'eix est-oest, però en decidir fer la nova església en el mateix lloc, mancava l'espai suficient en direcció a ponent, ja que a pocs metres hi havia les penyes del mar (lloc anomenat "La Caleta"), i pel vessant de llevant, el terreny canviava de nivell, essent molt més baix i, a més a més, hi havia cases i carrers. Per això i en vistes a una no llunyana ampliació, hom suposa que decidiren seguir l'eix nord-sud, aprofitant una petita esplanada on només hi havia dues o tres cases.

Aquesta primera fase de construcció de la nova església de Santa Maria de Palamós es prolongà durant tota la segona meitat del sXV. Així, en la visita pastoral corresponent a l'any 1474, s'hi troben les capelles laterals dels Sants Cosme i Damià (a l'esquerra, on actualment hi ha la capella Fonda), i la de Santa Anna a la dreta⁽²⁴⁾. A més a més, també havien començat a construir les de Santa Elena i, en front, la de Sant Bernardí⁽²⁵⁾, les quals foren motiu d'amonestació per part del bisbe, pel deficient estat en què es trobaven.

En aquesta època, l'altar major estava ricament decorat i, entre d'altres objectes litúrgics, tenia un tabernacle de plata, tres calzes del mateix metall i una custòdia sostinguda per dos àngels i rematada per una creu, tot de plata. El campanar tenia dues campanes grosses i una de petita, i l'església ja estava proveïda d'un orgue.

El 1511⁽²⁶⁾, les deficientes capelles de Santa Elena i Sant Bernardí

(20) ADG. Literarum U-146, f 124v; 3/8/1446.

(21) ADG. Visitas Pastorals. Llibre núm 22, f 89v.

(22) ADG. VP, núm 22, f255v.

(23) ADG. Literarum U-151, f 17.

(24) ADG. VP, núm 24, f 127.

(25) La corresponent llicència de construcció fou atorgada als prohoms de Palamós en data 30/6/1455. ADG. Literarum U-156, f 71.

(26) ADG. VP, núm 30, f 113 i núm 31, f 99.

s'havien convertit en les de la Santa Creu i de Sant Antoni de Pàdua, respectivament, situades una a cada banda de l'entrada sud de l'església.

La segona i definitiva fase de construcció de l'església de Santa Maria de Palamós, s'encetà el 1521 amb els capítols i preu-fet firmats pels jurats i els obrers de l'església i els mestres de cases o d'esglésies, Tomàs Barsan de Barcelona i Joan Prats de Palamós⁽²⁷⁾.

Santa Maria (1446)	
Sant Joan Baptista (1447)	Sant Miquel (1448)
Sants Cosme i Damià (1455 ?)	Santa Anna (1455 ?)
Santa Elena (1455 ?) Santa Creu (1511)	Sant Bernardí (1455 ?) Sant Antoni de Pàdua (1511)

Fig 1. Croquis de la situació de les capelles laterals a començaments del s XVI.

Durant aquesta fase es varen baixar les campanes i es va desmuntar l'antic campanar, que estava situat al cantó de ponent i sud de l'església. També es va desfer part del sostre de l'església, fins a la capella del Crucifici (de la Santa Creu), col·locant les pedres a terra, junt al cementiri, davant la porta de la casa de l'Almoina. Els esmentats mestres de cases també havien de construir, amb el mateix tipus de pedra emprada en la primera fase (pedra de Barcelona), les restants quatre capelles laterals (dues de les quals ja eren començades), amb els arcs, creueres i murs i els corresponents arcs de la nau central. Més tard, construirien el cor, el vestíbul i les portes de llevant i sud, amb tres arcs sobreposats per aguantar el campanar⁽²⁸⁾.

Així doncs, els mestres d'obres, pel que fa a les capelles laterals, havien d'acabar les de la Santa Creu i de Sant Antoni, que estaven a mig construir, i fer-ne dues noves dedicades a Santa Elisabet i a Sant Jaume.

(27) El mestre d'esglésies Joan Prats havia firmat, quatre anys abans, altres capítols per a la construcció del campanar de Sant Martí de Romanyà. AHG NP, núm 48; 4/7/1517.

(28) Transcripció dels capítols a l'Apèndix I i II.

Aquests treballs, però, es retardaren molt perquè s'havia de prendre terreny al cementiri⁽²⁹⁾ i, al mateix temps, els recursos dels administradors de l'obra de l'església eren molt minsos i hagueren de vendre censals i crear-ne de nous per a satisfer les despeses de les obres.

Hom creu que la forma quelcom estranya de l'actual campanar de l'església parroquial de Palamós es deguda a l'existència prèvia del baluard, on es reunia el consell estret de la vila des de temps immemorial. Els mestres d'obres aprofitaren part de l'antiga construcció i edificaren la torre del campanar sobre del baluard. Per això, a partir de mitjan s XVI, les escriptures que donen fe de les decisions del consell diuen que aquest es reunia a l'arxiu, localitzat junt el cor de l'església parroquial.

Santa Maria (1446)		
Sant Joan Baptista (1447)		Sant Miquel (1448)
Sants Cosme i Damià (1455 ?)		Santa Anna (1455 ?)
Santa Creu (1508)		Sant Antoni de Pàdua (1508)
Santa Elizabet (1529)		Sant Jaume (1529)
Sant Crist (1539 ?)	Cor (1539 ?)	Vestíbul (1539 ?)

Fig 2. L'església de Santa Maria de Palamós a finals de la primera meitat del s XVI. Situació de les capelles laterals.

Les visites pastorals corresponents als anys 1524 i 1527 no mencionen cap altra capella que les ja conegudes de Sant Joan, Sants Cosme i Damià, Santa Creu, Sant Antoni, Santa Anna i Sant Miquel. A la de l'any 1529 s'esmenta per primera vegada la de Sant Jaume, que estava en construcció⁽³⁰⁾.

(29) L'ampliació de l'església es va fer damunt d'una part del cementiri. Per això, algunes famílies importants, que tenien les tombes familiars en aquest lloc, demanaren al bisbe la seva autorització per a continuar enterrant els seus morts, ara dins de l'església. Veure ADG. Literarum U-191 f 83v; 21/1/1525.

(30) ADG Visites Pastorals (VP), núm 35, f 28; núm 36, f 42; núm 37, f 42v.

El 1535, a petició de Joan Roger, beneficiat de Palamós, s'autenticà una relíquia de la Vera Creu i es féu la seva entrada solemne⁽³¹⁾.

A partir de la visita de l'any 1539⁽³²⁾ ja s'inspeccionaren les noves capelles de Santa Elizabet (i Santa Maria) i Sant Jaume, a part d'una altra votiva dedicada a Sant Sebastià, situada entre la capella dels sants Damià i Cosme i la de Santa Elizabet.

El sagnant atac dels turcs de Barba-rosa a la vila de Palamós, el 1543, va deixar completament cremada i espoliada la nova església. L'acta de la visita pastoral corresponent a l'any següent es molt curta, només cita l'acció dels turcs i que s'havia habilitat un altar a la capella que estava en front del cor, per la part esquerra (la de Santa Elizabet)⁽³³⁾. Es reconeix l'església i es fa constar l'estat en què es troben els altars de les capelles laterals: Sant Joan Baptista (completament cremat); Sants Cosme i Damià (cremat); Sant Sebastià, votiu (despullat); Santa Elizabet (sense retaule, cremat, i el sepulcre de la Mare de Déu i un altar amb Crist a la creu, parcialment cremats); Sant Jaume (bé); Sant Antoni (sense retaule); Santa Anna (cremat), i Sant Miquel (cremat).

Encara que els recursos econòmics dels palamosins, després de l'atac dels turcs, havien patit una gran davallada -una bona prova és la concessió papal de poder aplaçar els deutes i rèdits per uns anys- no per això deixaren de pensar en la nova església i en tornar-la a vestir convenientment.

L'any 1551 es comprà una campana petita per suplir les que havien estat robades pels turcs. Entre 1571 i 1574, ja més refets del caos que havien deixat els turcs, feren fondre i s'instal·laren algunes campanes i, entre 1576 i 1577, es construí una caseta en el campanar per a col·locar-hi un rellotge, que varen proveir de les campanetes de les hores i dels quarts (veure quadre). El 1576⁽³⁴⁾ s'inauguren les noves fonts baptismals. Les que el bisbe trobà el 1447 foren segurament malmenades pels turcs. Aquest mateix any fou comprada una nova custòdia a Barcelona i es varen fer diferents treballs de fusteria.

Poc a poc l'interior de l'església fou vestida amb retaules per a l'altar major i per a algunes capelles laterals. Així mateix, es reberen donacions importants. Cal esmentar, entre elles, les del prevere Gabriel Font⁽³⁵⁾ i del clergue Antoni Ermosich⁽³⁶⁾.

(31) ADG, Literarum U-195, f 162.

(32) ADG VP, núm 42, f 153.

(33) ADG VP, núm 43, f 223v i núm 45, f 154.

(34) Arxiu Parroquial de Palamós (APP) B-1; 20/5/1576.

(35) AHG NP, núm 579; 8/2/1579.

(36) AHG NP, núm 579; 19/2/1579.

Gabriel Font, prevere beneficiat de l'altar major va donar, el 1579, al dit benefici:

—Una casulla, estola i maniple d'estam llistat de vermell i groc, amb una creu de seda grana i blanca.

—Una alba i amit, amb cingol i corporal, proveït d'un anyell pasqual al mig i, a les vores, la llegenda ecce agnus Dei ecce qui tolis peccata mundi, tot brodat amb fil d'or.

—Un calze de plata, amb la copa i una creu al peu, daurats, i sota el peu una font esculpida. La patena corresponent tenia una creu, també daurada, al mig. El conjunt es completava amb un purificador i una coberta pel calze.

Poc abans d'anar-se'n a Salamanca, Antoni Ermosich va deixar un calze a l'església: el que és exposat al museu mossèn Pau Camós de l'església parroquial de Palamós⁽³⁷⁾.

RETAULES

Poca cosa conec dels retaules que hi havia a l'església de Santa Maria de Palamós abans de l'atac dels turcs (1543). Només he pogut trobar referències en uns capítols de l'any 1512, per acabar de pintar el retaule de la capella de Sant Cosme i Sant Damià⁽³⁸⁾. Els jurats de la vila i el prevere Joan Vinyolas, beneficiat de la capella dels Sants Cosme i Damià, firmaren la corresponent concòrdia amb el mestre Batiste Margoto, pintor de Sant Remo, de la ribera de Gènova.

A la visita pastoral corresponent a l'any 1532, hi ha una referència al retaule de l'altar major en el qual hi havia la imatge de la mare de Déu⁽³⁹⁾.

Després de l'atac dels turcs -en el període comprés entre 1575 i 1625- s'encetà una etapa molt important per l'església de Santa Maria de Palamós, especialment pel que fa als retaules. Es construïren els de l'altar major i de les capelles laterals dels Sants Cosme i Damià, del Roser i de Sant Pere.

RETAULE DE LA CAPELLA DELS SANTS COSME I DAMIÀ

El 1579, el mestre Bernat Pujades de Riudellots va construir un retaule a la capella lateral dels Sants Cosme i Damià⁽⁴⁰⁾. Aquesta capella ja n'havia tingut un altre, possiblement construït a finals del s XV, que fou

(37) Apèndix III.

(38) AHG NP, núm 47; 16/12/1512.

(39) ADG. VP, núm 39; f 14.

(40) Apèndix V.

pintat per l'esmentat mestre Baptista Margoto el 1512 i que fou cremat pels turcs⁽⁴¹⁾.

El nou retaule havia de ser de fusta d'arbre blanc, de l'amplada de la capella i d'alçada fins arribar a la volta. Al mig hi hauria una pastera amb les imatges dels sants Cosme i Damià, de cinc pams i mig d'alçada. Sobre el bancal hi carregarien quatre columnes i a les cornises hi hauria serafins i frisos. Els laterals estarien ocupats per històries, segurament referides als dos sants. El mestre havia de construir-lo a Riudellots, en un termini d'un any i cobraria pel seu treball 75 lliures.

RETAULE DE L'ALTAR MAJOR

Fou construït pel mestre Joan Ballester. Els detalls de la seva obra ja foren publicats en el volum 9 dels "Estudis del Baix Empordà" (1990), amb el títol *Retaules de Palamós, Vila-romà i Vall-llobrega (s XVI)*.

Caldria afegir-hi unes quantes dades trobades més tard. Abans de firmar els pactes per a la construcció del retaule, els jurats de la vila varen fer venir el mestre imaginari Suquet i el fuster Soler, de Barcelona, per inspeccionar la traça i donar la seva opinió respecte a la forma i al lloc on s'hauria de col·locar⁽⁴²⁾. Una vegada decidit que el mestre Joan Ballester s'encarregués del treball, li oferiren -pel temps que construiria el retaule- la casa d'en Joan Rufí, la qual habilitaren per fer-hi petits treballs d'escultura. Joan Ballester va rebre l'ajut, entre d'altres, dels mestres imaginaires Gaspar Huguet, Lleonard Serrador de Malgrat i Perris Bolenda, picapedrer, que va esculpir tota la pedra del peu del retaule i els fonaments⁽⁴³⁾.

La carcassa principal del retaule fou alçat i muntat a principis del segon trimestre de l'any 1582⁽⁴⁴⁾ i l'altar major bastit a finals del mateix any⁽⁴⁵⁾. Les escultures dels sants, que representaven una part important del retaule, foren lliurades pel mestre Ballester de la següent manera: El Crist, Sant Joan Baptista, Sant Pere i Nostra Senyora, l'any 1583; Sant Jaume, Sant Felip i altres dos apòstols el 1584; altres tres figures el 1586; i la resta d'escultures petites el 1587. Per altra part, el 1586 arribaren de Girona els canelobres de plata.

Isaac Hermens Vermey, pintor oriünd de la ciutat d'Utrecht (Holanda), va pintar el retaule i el va vestir amb set quadres. Precisament els

(41) Apèndix IV.

(42) AMP Llibre del Consell núm 1; 1580.

(43) AMP, B-3; 20/10/1580; 7/7/1581; 8/7/1581 i 22/8/1581.

(44) AMP, B-3; 28/4/1582.

(45) AMP, B-3; 26/12/1582.

quadres, que formen part de l'actual retaule de l'altar major, foren les úniques peces, a part del peu de pedra, que es salvaren del foc l'any 1936.

El pintor Isaac Hermens havia estat escollit com a pintor de cambra per Lluís de Recasens, quan aquest era governador de Milà. En tornar d'Itàlia, el 1573, el pintor va seguir al seu protector i s'establí a Tarragona. La relació amb els Recasens, cosins del comte de Palamós, Antoni de Cardona, fou segurament la raó de pes perquè els jurats de Palamós l'elegissin per pintar el retaule.

Isaac Hermens firmà els capítols per a pintar el retaule, juntament amb els jurats i obrers de la vila, el 13 de juliol del 1594, en presència del notari Llorenç Brugarol. El preu-fet acordat fou de 1600 lliures. Va morir a Tarragona l'abril del 1596, sense acabar-lo definitivament, per això no va poder assistir a l'acte de visura. Ho féu en el seu lloc Maties Suau, un dels seus marmessors.

Recentment, Sofia Mata de la Cruz ha publicat una biografia del pintor⁽⁴⁶⁾, en la qual dóna tota mena de detalls del retaule de l'altar major de l'església parroquial de Palamós, fent referència al treball de l'historiador palamosí Lluís Camós Cabruja, *Historia de dos retablos*, basat en unes transcripcions inèdites del també historiador de Palamós, Narcís Pagès.

L'autora de l'esmentada biografia segurament no coneixia l'existència de l'acta de la visura, feta el 31 d'octubre del 1596, ni altres escriptures de pagament de terminis; per això troba a faltar més de 200 lliures del preu-fet acordat a les capitulacions⁽⁴⁷⁾. Repassant les escriptures de pagament dels terminis es veu que el pintor havia cobrat 700 lliures abans de morir (160+375+100+65)⁽⁴⁸⁾; Maties Suau, un dels marmessors, va cobrar 115 lliures el 21 d'octubre de l'any 1596⁽⁴⁹⁾, mig any després de la mort del pintor. Per tant, restaven per a cobrar 785 lliures (900-115).

Deu dies després d'aquest últim pagament, o sigui, el dia 31 d'octubre de 1596, es varen reunir a l'església parroquial de Palamós: Bernat Roger, Nicolau Oliver, jurats de la vila; Pere Moret i Ropidera, Nicolau Vinyals i Honorat Espinell, operaris o administradors de l'església parroquial; Maties Suau, beneficiat de Tarragona, marmessor d'Isaac Hermens; alguns testimonis i el batlle de Palamós, Francesc Metge, els quals elegiren els corresponents visors.

Per part dels jurats i operaris, es va escollir Joan Xanxos (Sánchez)

(46) SOFIA MATA DE LA CRUZ. *Isaac Hermes Vermey. El pintor de l'Escola del Camp*. "Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV". Diputació de Tarragona. 1992.

(47) AHG NP, núm 153; 31/10/1596.

(48) AHG NP núm 151; 27/5/1595; 6/6/1595; 25/10/1595; 21/11/1595. Apèndix VI.

(49) AHG NP, núm 154; 21/10/1596.

Galindo, pintor de Girona, i per part de Maties Suau, Luís Martínez, pintor de Valls (Tarragona).

El diumenge següent 3 de novembre, els visors, juntament amb el notari, començaren a examinar el retaule. La llista dels treballs de restauració i repintat fou molt llarga⁽⁵⁰⁾, inclús, fent ús de les promeses que el pintor havia fet als jurats de la vila, es va valorar el pintat del peu. La suma total de les despeses adjudicades al pintor per a restaurar el que no havia fet bé, fou de 341 lliures. Per tant, restaven per pagar 444 lliures (785-341)⁽⁵¹⁾.

Els jurats i obrers lliuraren 50 lliures el 1596⁽⁵²⁾ i 230 lliures entre el 1598 i 1600⁽⁵³⁾ al mateix marmessor Maties Suau.

El 1601 pagaren 64 lliures a l'escultor Alfardus Hermens Vermey, germà del pintor⁽⁵⁴⁾. Altres 100 lliures foren pagades a Isaac Alfard Vermey, mestre imaginaire, segurament fill d'Alfardus, germà del pintor⁽⁵⁵⁾.

Tenint en compte les despeses acordades en la visura del retaule, Isaac Hermens, en vida, va cobrar 700 lliures i els seus hereus 559 lliures, que sumen en total 1259 lliures.

RETAULE DE LA CAPELLA DEL ROSER

He trobat cinc capitulacions per a la construcció i pintat del retaule de la capella del Roser.

La primera fou redactada el 28 de juny de 1587⁽⁵⁶⁾ entre els jurats i pabordes de la confraria de la Santíssima Verge Maria del Roser i l'escultor Bernardí Carbonell de Girona.

Dotze anys més tard⁽⁵⁷⁾, els pabordes de la mateixa confraria pactaren amb el fuster Rafael Oliu de Blanes una sèrie de modificacions del primer retaule, les quals consistien principalment a afegir-li quatre columnes, seguint una traça que li fou lliurada, a fi que fos semblant a un retaule de Castelló (d'Empúries). Per la seva feina cobraria 40 lliures.

El 1615, Rafael Oliu i el seu fill Josep reberen l'encàrrec de fer un altre retaule, del qual tan sols consta que havia de ser igual a una traça que els havien lliurat. El nou retaule incloïa les imatges, de bulto, de Sant

(50) Veure l'Apèndix VII.

(51) AHG NP, núm 154; 11/11/1596. Apèndix VIII.

(52) AHG NP, núm 154; 12/11/1596.

(53) AHG NP, núm 158; 3/5/1598, núm 161; 17/11/1600.

(54) AHG NP, núm 164; 15/1/1601.

(55) AHG NP, núm 166; 18/3/1602. Apèndix IX.

(56) PERE TRIJUEQUE. *Retaules de Palamós, Vila-romà i Vall-llobrega (s XVI)*. "Estudis del Baix Empordà". Volum 9. 1990.

(57) AHG NP, núm 159; 13/11/1599. Apèndix X.

Roc i de Sant Sebastià. Disposarien d'un termini d'un any i cobrarien 110 lliures, a més a més de rebre també l'antic retaule, menys la imatge de Nostra Senyora del Roser que estava destinada al nou retaule.

A mesura que la confraria del Roser anava disposant de diners, els destinava a l'enriquiment del nou retaule. Així, l'any 1620, contractaren a Jaume Galí, pintor oriünd de Palamós, per pintar-lo. L'artista, juntament amb la seva família, faria estada en una casa de la vila durant els vuit mesos que tenia de termini. Però, en el cas que el rei anés a Barcelona, els pabordes li concedirien una pròrroga d'un any. Pel que fa al preu, en Jaume Galí volgué cobrar el que fixessin dos vissors de Girona o Barcelona, elegits per les dues parts. El preu taxat el cobraria en terminis de 15 lliures anyals.

Cinc anys més tard, ara amb l'ajut del pintor milanès Andrea Pavoni, encara estaven daurant el retaule⁽⁵⁸⁾.

RETAULE DE LA CAPELLA DE SANT PERE

L'any 1615, Rafael Oliu, fuster de Blanes, va vendre l'antic retaule de la capella del Roser als operaris de la capella de Sant Pere. Al mateix temps, acordaren les modificacions necessàries per adequar-lo a la nova advocació.

La corresponent concòrdia fou firmada per l'artista i els operaris, Josep Ullastres, Montserrat Esteve, Joan Pi i Bernat Pi. Rafael Oliu havia de construir cinc pasteres amb figures de sants. A les dues inferiors, a cada costat de la central de Sant Pere, que ja existia, els sants Andreu i Jaume menor. A les superiors, Sant Josep, Sant Feliu i Sant Ramon de Penyafort. Rafael Oliu va cobrar 80 lliures pel retaule i pel seu treball⁽⁵⁹⁾.

ALTRES RETAULES

En els comptes de clavari de la vila de Palamós s'hi troben anotacions de pagaments relacionats amb un altre retaule. Entre els mesos de novembre i desembre de l'any 1571 hi ha anotades despeses per un plet sobre un retaule de l'església parroquial de Palamós. El 7 d'abril de 1575 es pagaren 10 lliures al mestre imagineire Joan Oliver de Barcelona per visurar un retaule i, el 29 d'agost del mateix any, també es paga al mestre Mates de Girona per la mateixa feina.

L'ESGLÉSIA DES DEL s XVII FINS EL XIX

A finals de la primera meitat del s XVII, les obres d'enriquiment de

(58) Apèndix XI, XII i XIII.

(59) Apèndix XIV.

l'església de Santa Maria de Palamós restaren completament aturades. Aquest parèntesi s'allargà fins a finals del s XVIII, degut a les guerres dels Segadors i de Successió i a la posterior manca de recursos, provocada pel gran endeutament i ruïna dels habitants de la vila⁽⁶⁰⁾. Els veïns de Palamós havien de destinar grans quantitats de diners per l'arranjament de les muralles, la compra de material de guerra i especialment pel manteniment de les tropes estacionades a la plaça d'armes de la vila i de la ciutadella. Foren anys de grans sofriments per als palamosins.

A la visita pastoral corresponent al 1626, el visitador es queixà del mal estat de les parets de l'església, que estaven plenes de forats en forma d'espillera. Segurament poca cosa es va fer per posar-hi remei, perquè el 1659⁽⁶¹⁾ el consell general de la vila va decidir destinar, durant cinc anys, els rèdits de l'arrendament del dret del peix a arranjar les parets interiors de l'església, adobar-les i emblanquinar-les. Uns anys més tard, el 1666, el bisbe concedí llicència per a pescar els diumenges i destinar la dècima part de la venda del peix a la reparació de l'església parroquial⁽⁶²⁾.

Les guerres, per fi, s'acabaren i els pocs veïns de Palamós que encara residien a la destruïda vila estaven molt endeutats. Durant tota la primera meitat del s. XVIII varen anar redimint l'enorme deute acumulat i, per això, pocs recursos pogueren destinar a l'església. Per acabar de fer el pes, el 25 de juliol de l'any 1742, dues galeres angleses bombardejaren la vila i varen causar molts desperfectes, especialment a l'església. Les avaluacions dels danys fets el 29 de juliol i el 22 d'agost del mateix any, demostraren la magnitud del desastre. Del total de més de 5600 lliures taxades per a tota la vila, a l'església li pertocaven quasi 1500 lliures. Les bombes afectaren el teulat de la nau central i de les capelles laterals, el campanar, l'arxiu on es reunia el consell de la vila i les parets de les vessants del sud i de ponent. També foren malmenats el retaule de Sant Isidre, tots els bancs, part del fustam de l'interior de l'església i la porta del sud⁽⁶³⁾. No és clar si el teulat de la nau central va caure o no. En tot cas, la manca de figures esculpides a les creueres ho fa pensar.

LA CAPELLA FONDA

Passada la primera meitat del s. XVIII i ja restablerta la normalitat, els parroquians de Santa Maria de Palamós tornaren a emprendre de nou els

(60) PERE TRIJUEQUE. *Els quatre genets de l'Apocalipsi a Palamós*. "Estudis del Baix Empordà". Vol 11. 1992.

(61) AHG NP, núm 265; 19/10/1659.

(62) ADG. Notularum G-131. Part 3 núm 1785 f 79; 20/4/1666.

(63) Ibidem 60.

treballs d'enriquiment de la seva església. Aquesta vegada amb una obra important, la construcció de la capella Fonda, destinada a la veneració de la miraculosa imatge del Sant Crist. Aquesta imatge del Crist crucificat, havia estat cremada parcialment i llençada al mar pels turcs de Barbarosa l'any 1543 i, segons la tradició, havia pogut ser rescatada miraculosament. També se li atribueix un fet estrany que va ser observat el 1680⁽⁶⁴⁾: A les set del matí del 23 de juny d'aquell any, el prevere Antoni Sans, quan anava a començar la celebració de la missa a la capella del Sant Crist (Santa Creu), va observar unes gotes d'aigua, com si fos suor, a la cama dreta de la imatge de Crist. Considerant-ho un fet en aparença miraculós, se'n va aixecar acta notarial en presència del rector, el batlle i els jurats de la vila.

Els pabordes de la confraria del Sant Crist, vulgarment anomenada de Nostra Senyora de la Porta, que tenien el seu altar i la imatge a l'antiga capella de Santa Elena (1455) —després transformada en la de la Santa Creu (1511) —havien comprat, el 18 de febrer del 1766, un tros d'hort a la part de ponent de l'església, junt al cementiri dels estrangers, en vistes a la futura construcció de la nova capella que, partint de la capella dels Sants Cosme i Damià, s'estendria cap a ponent.

La primera pedra fou beneïda i col·locada el 25 de maig del 1766. A l'acte, que es celebrà entre les tres i les quatre de la tarda, hi eren presents -a part del rector Bernat Geli- tota la comunitat de preveres de Palamós; la comunitat de frares agustins del convent de Nostra Senyora de Gràcia; Domingo Vallmanya de Calonge, comissionat per la comtessa de Palamós, Ventura Fernández de Córdoba; el batlle de la vila Joan Agustí i Vinyals; els regidors; els confreres del Sant Crist i molts parroquians. El rector, amb llicència del bisbe de Girona datada del 29 d'abril, va beneir-la i, tot seguit, Domingo Vallmanya la col·locà en els fonaments, junt al cementiri dels estrangers, per la part de ponent de l'església, en un lloc on hi havia plantada una creu de fusta. La pedra tenia gravada una creu i l'any 1766 i, en una cavitat, s'hi posà un ampolla amb la còpia de l'escriptura i unes monedes⁽⁶⁵⁾.

La nova capella es va contruir en tres anys i l'11 de juliol del 1769⁽⁶⁶⁾ s'hi col·locà l'escut d'armes dels comtes de Palamós, Ventura Fernández de Córdoba, Folch de Cardona i Aragó, duquessa de Sessa (ja morta) i José de Guzman, Vélez, Ladrón de Guevara. L'escut, format per dos escuts enllaçats, fou picat per Adjutori Canellas de Santa Maria de Gaià,

(64) AHG NP, núm 283; 23/6/1680.

(65) AHG NP, núm 371; 25/5/1766.

(66) AHG NP, núm 374; 11/7/1769.

esculpit per Jaume Roura i pintat i daurat per Pau Romaguera, ambdós de la Bisbal. Un any més tard, el 28 de setembre de 1770, a les dues de la tarda, s'hi va traslladar la imatge del Crist des de l'antiga capella de la Santa Creu⁽⁶⁷⁾.

L'ORGUE

Divuit anys (1788) més tard d'haver-se traslladat la imatge del Sant Crist a la capella Fonda i després de traslladar la capella dels Sants Cosme i Damià a l'antiga capella de la Santa Creu, es va comprar un orgue i es col·locà damunt la nova capella dels Sants Metges, la qual tenia una obertura per la part de la capella Fonda.

L'orgue fou finançat per la comunitat de Preveres, l'Ajuntament de Palamós i molts parroquians. El motiu de la seva compra, que figura en una escriptura, no és altre que per ja por las circunstancias honoríficas de las muchas familias de la dita present vila de Palamós, com per los de las personas de gran y alt caràcter que ab frequència concorren a ella de trànsit ab motiu del port y estació segura per las embarcacions navegants, per la entera y caval solempnisació de ditas funcions de la iglésia, faltaba la exhistència de ella de orga que, ab la suavitat y veus sonoras, acompañàs també en termes de la escriptura Sagrada a alabar y beneir al Señor...⁽⁶⁸⁾.

Per pagar l'organista es va instituir un benefici (1789), anomenat de l'orgue. L'esmentat organista tenia l'obligació de tocar-lo en totes les funcions en què fos requerit. Se'l va dotar amb 100 lliures anyals, distribuïdes de la següent manera: 40 lliures provindrien de la pensió dels censals del benefici i les restants 60 lliures s'extraurien de la caixa de les tres claus, en la que hi havia els sobrants de la confraria de Nostra Senyora de la Porta i d'altres confraries. En el cas que no hi hagués prou diners, la resta per a cobrir-ho la posarien Joan Estany, Pagès i Solivera; Josep Pagès i Gallart; Ignasi Prats i Antoniet, i Baptista Forn, tots ells grans rendistes i terratinents de Palamós.

El primer organista fou el prevere de Palamós Joan Olivos. Quan renuncià, tres mesos després de la institució d'aquest càrrec, el va substituir Joan Gaja de Blanes, però fou rebutjat per no haver estat elegit segons el reglament. Finalment fou nomenat Cicio Garrigolas i Vinyals, prevere de Castelló d'Empúries. Aquest enrenou va provocar certs canvis en el reglament, en el sentit que el següent organista s'escolliria d'entre els candidats per mitjà d'un examen.

(67) AHG NP, núm 375; 28/9/1770.

(68) AHG NP, núm 407; 29/6/1790.

L'orgue fou destruït el 1936, juntament amb el retaule de l'altar major i altres retaules i escultures.

L'església parroquial de Santa Maria de Palamós ja havia gaudit d'altres orgues. El primer del que tinc informació, fou esmentat a la visita pastoral corresponent a l'any 1474⁽⁶⁹⁾. Mig segle més tard (1521), trobo el pagament de 50 sous a l'organista gironí Joan Ferrando⁽⁷⁰⁾ com a part del preu d'un orgue. Finalment, en els llibres de comptes de la vila de Palamós (1698) hi ha un altre registre de pagament per anar a buscar l'orgue⁽⁷¹⁾.

APÈNDIX

I

1521, 13 febrer. Capítols per a desmuntar el campanar de l'església de Santa Maria de Palamós. AHG NP, núm 51.

Dicta die [XIII febroarii anno predicto Mº D vicesimo primo]

Concòrdia feta entre mestre Thomas Barsa e Johan Prats, mestres de sglèsies, habitants en la vila de Palamós, de una part, e mestre Antoni Fronyac e Ramon Fronyac del loc de Eynar de Carsí del regne de França, de la part altra.

E primerament és concordat entre les dites [sic] que los dits parts, Antoni Fronyac e Ramon Fronyac, mestres de cases, prometen e esse obligan a tot cost y despeses lurs, defer la paret del campanar de la sglèsia de Palamós, la qual tenen a preu fet dits Thomas Bersan e Johan Prats, de la forma stà vuy, ço és, la paret de mig jorn e de ponent de dita sglèsia fins a la cantera de la capella del Crucifici, ço és, comensant dalt al dit campanar, com ara stà, fins ygal de terra de la sglèsia e dos palms més baix del sol de la iglèsia, en aquesta manera, que prometen e obligan levar e desfer los cantons ab testons, sens rompre dits cantons, ço és, com esderrocaran un cantó o dos baix, prometen fer ho aportar e assó tot a càrrec e despeses lurs.

Item es concordat que los dits cantons exiran de dit campanar, que dits Anthoni Fronyac e Ramon Fronyac y haran apartar en alguna del sementiri, ço és, al costat de la casa de la almoyna o en lo loc hont sera vist als venerables jurats e obrers, e les pedres aportar fora lo ton de la sglèsia, del loc a hont se larga la més part e, l'altra part, en la capella del

(69) ADG VP. Llibre núm 24, f 127.

(70) AHG NP, núm 52; 5/12/1521.

(71) AMP B-18; 1697-1698.

Crucifici e de Sanct Jauma dins e, en la part de ponent, al carrer, passada la porta de mossèn Miquel Batla, prevera de dita sglésia e assó tot a cost e despeses lurs.

Item es concordat entre les dites parts que los dits mestres prometen haver desfet lo dit campanar, com dit és, de assí a la festa de Pasca, primer vinent.

Item es concordat entre les dites parts que los dits Thomas Barzan e Johan Prats prometen e s.obligan donar y pagar a dits mestres, per lo desfer de dit campanar e aportar dita pedra, ço és, de present, dos ducats, e com sia desfeta la mitat de dit campanar, altres dos ducats, e lo restant, acabat dit campanar de desfer e apertades dites pedres.

Item es concordat entre dites parts que los dits mestres Thomas Barzan e Johan Prats lus haran aprestar una massa de ferro, un parpall e sinc tascons e, acabat de desfer, lus haran a restituir ho com seran aquellas ores.

Item es concordat entre les dites parts que los dits mestre Thomas Barzan e Johan Prats prometen descobrir o fer descobrir la taulada e bigues de dita sglésia a cost y despeses lurs e las campanas posar en terra.

E per attendre e complir les dites coses, les dites parts, e cascuna d.elles, ne obligan los bens lurs e de quascun dells largament hen juren e s.en imposan penas de vintisinch liures, lo qui lo contrari farà, gonyadora en cas que fos comesa, la meytat a la part obedient e l.altra meytat a la obra de dita sglésia.

Testes, venerabilis Michael Valentí baiulus et Johannes Tavell ville de Palamosio chirurgicus.

II

1521, 18 febrer. Capítols per a la construcció d'una part de l'Església de Palamós. AHG NP, núm 51.

Die XVIII febroarii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo primo.

Concòrdia feta entre los venerables en Johan Batla, Jaume Mauri e Johan Sabater, jurats l.any present de la vila de Palamós, de consentiment y voluntat de lur consell o de la maior part d.ells, ço és, dels venerables en Bernat Valentí, Pere Soler, Perc Gotes, Miquel Valentí, Johan Salvador, Anthoni Gotes, Francesc Simon, Nicholau Canyet, Pere Resclosa, Johan Canyet, Sebastia Pla; Narcís Lato, Miquel Arenys e Steva Areu, obrers de la sglésia de dita vila, de una part, e mestres Thomas Barsan e Johan Prats, mestres de cases habitants en la vila de Palamós, de la part altra, en la forma e manera següents.

E primerament es concordat entre les dites parts que, sens preiudici, nonació e derogació dels capítols fets entre los venerables olim jurats e consell de dita vila e obrers de la sglésia de la Verge Maria de dita vila, prop passats, de una part, e dits mestres Thomas Barçan e Johan Prats, de la part altra, per quan les pagas concordadas entre dites parts, per no seguir la forma de aquelles, es concordat entre les dites parts que lo preu concordat de dita obra sia pagat, per dits jurats y obrers, als dits mestres en la forma següent per los dits jurats y obrers e successors lurs, ço és, per la obra fins assi feta per ells en la dita sglésia, de hont es acabadas la capella de Sanct Anthoni e altra capella nova de Sanct Jauma e la intrada de dita sglésia, de la part del avant, en què es stada feta una clau ab ses croeres, que per dits jurats e obrers lus sia pagat, de present, comprès les quantitats ja tenen resebudes, dos centes sinquant liures, ço és, cent liures de present e cent sinquant liures que ja tenen resebudes, de que han fermades apochas.

Item que los dits mestres, fetes les altres dos capelles del Crucifici e altra de Santa Elizabet, e acabades ab compliment e posat lo portal de migjorn e alsades les parets, totes tan altes com seran dites capelles, fins a las represes de les croheres e fet la segona volta de la intrada del portal de levant per lo campanar e seguides totes les parets tan altas com la capella de Sanct Jaume, fins a la croera de les represes, dits mestres haian haver cent sinquant liures, ço és, com serà fet tot lo dessus dit, la mitat, setanta sinc liures, e acabat a compliment com dit és, altres setanta sinc liures.

Item es concordat que los dits mestres, per les tres croeres e claus han de fer per dar acabament a la dita sglèsia com stan les altres croeras, ab les claus y archs e ab tot compliment, tot de pedra de Barcelona, e cubertas com stan les altras croeras e voltes fetes antigues, haian haver dits mestres tres centes liures, ço és, feta la meytat de una croera e parets, sinquant liures, e acabada la dita croera e volta grassa, altras sinquant liures, e axí, après en la mateixa forma, pagar les altres dos centes liuras per dar acabament als dits mestres a dites tres croeres, claus e voltas.

Item es concordat que lo restant del dit preu fet e concordat de dita obra, se haia de pagar a dits mestres, feta la tersa volta del campanar e acabat lo cor ab tot compliment, cent liures, e enluydes las voltas dalt e les parets e les capelles e enregolades e tot lo que es contengut en los altres capítols són obligats dits mestres fer.

Item es concordat que los dits mestres Thomas Barça e Johan Prats permeten e s.obligan de no levar mans de dita obra sinò de costum lavar e treballar en dita obra fins sia acabada a compliment.

Les altres coses en dits capítols contengudes stiguen en lus forsa y

valor e prometen dits mestres fer e acabar la dita obra be e com se pertany e segons la altra part de la sglésia ja feta stà.

E per attendre e complir les dites coses, les dites parts e quascuna d.ellas, les dites parts ne obligan, ço és, los dits jurats, los bens de la Universitat e los dits obrers, los bens de la obra e los dits Thomas Barsan e Johan Prats, los bens lurs e de quascun d.ells largament sen juren.

Testes, Salvador Mascort mercator et Johannes Fina calafatus ville de Palamosio.

III

1579, 19 febrer. Escriptura de cessió del calze d'Antoni Ermosich, prevere de Palamós, a la parròquia de Santa Maria de Palamós. AHG NP, núm 579.

Die XVIII fabroarii MDLXXVIII^o In mei Nicholai Balla notarii, etc. et testium infrascriptorum etc. existens personaliter constitutus venerabilis Anthonius Ermosich presbiter et beneficiatus ecclesie ville Palamosii coram et ante presentiam honorabilis Francisci Lleo, Hieronimi Jutge, juratos ville Palamosii; Joannis Guinau et Anthonii Sagner, operariorum ecclesie ville Palamosii, una cum Nicholao Bertran ab hoc actu absente qui dictus Antonius Ermosich verbo dixit: -Senyors jurats y obrés per lo que resta capitulat y concordat entre la universitat de Palamós y mi, que en cas jo men anàs de la present vila de Palamós, haie de deixar en poder dels jurats y obrés de dita sglésia, un calser ab sa patena lo qual jo, apres mort mia he donat a la sglésia de Palamós, ensemps ab un vestit me havien deixat per que jo fes la servitut en dita iglésia ab dit calser y vestiment y per la que de present entench anarmen en la ciutat de Salamanca y conforme dita capitulació he deixar dit calser en la sglésia de Palamós y no me.n puc aportar aquell, per ço, de present integre y pos en mans y poder de dits jurats y obres de dita sglésia, lo dit calser, lo qual jo he donat en dita sglésia ab pacte y condició, y vull que tos temps y quant jo torn estar en la present vila y deservint lo meu beneffici, o altre de dita sglésia, me haien de deixar dit calser y vestiment tant com jo viuré.

Et dicti honorabiles jurati et operarii acceptarunt dictum calicem cum patena, y lo vestit blanch ab son degut compliment y promateren al dit mossèn Anthoni Ermosich, que tos temps vindrà estar y habitar y deservir en la sglésia de Palamós, lli deixaran y tornaran en son poder lo dit calser ab dit vestiment per que ell, tot lo temps de sa vida, se puga servir de dit calser y vestiment, lo qual calser y vestiment, apres mort sua torne y hage de esser de dita sglésia. De quibus, etc que fuerunt acta, etc.

Testes sunt Johannes Llitrà et Anthonius Valentí, mercatores ville Palamosii.

IV

1512, 16 desembre. Pintat del primer retaule de la capella dels Sants Cosme i Damià de l'església parroquial de Palamós. AHG NP, núm 47.

Capítols fets e concordats entre los venerables en Franci Valentí, Francisc Simon e Anthoni Tixedor, jurats de la vila de Palamós, e lo discret mossèn Johan Vinyoles, prevera e beneficiat del benifet de Sant Cosma e Sant Damià, instituit e fundat en la sglésia de dita vila per lo venerable Huguet Ferrer qo., cirurgià de dita vila, e en Pera Caxa, farrer de dita vila, administrador e collector de les rendes de dit benifet e almoyna instituida per dit Uguet Farrer en dita sglesia, de una part, e mestra Batista Margoto, pintor natural de Sant Remo de la ribera de Genova, de la part altra, sobre lo acabar del pintat del retaula de Sant Cosma e Damià, en la forma següent.

E primerament es concordat entre ells ... [no continua]

V

1579, 13 setembre. Segon retaule de la capella lateral dels Sants Cosme i Damià. AHG NP, núm 579.

En nom de nostro senyor Déu....

Capitulatió, transacció, avinensa y concòrdia feta, pactada y concordada per y entre Antoni Mascort, mercader de Palamós, administrador de la causa pia fundada per Huguet Ferrer qo., de una part, y de part altre, Bernat Puiadas, fuster de Ridallots, de e sobre la fàbrica de un retaula per dit Puiadas fahedor en lo altar y capella de St. Cosma y St. Damià de la present sglésia de Palamós, lo qual beneffici ha fundat dit Huguet Ferrer.

E primerament es pactat, convingut y concordat entre dites parts que lo dit mestre Bernat Puiadas ha de fer y promet fer un retaula de fusta de albra blanch en dit altar y capella de St. Cosma y Sant Damià, fins alt a la volta de dita capella, lo qual retaula ha de tenir de ampla tant com té la capella y ha de esser fet de aquesta manera, ço és, que ha de tenir en lo mig una pastera gran que y pugan caber les ymagens de St. Cosma y Sant Damià, les quals dos ymagens han de esser de albra blanch y hage un repertiment ab dos patxines y reciolt conforme requer la obra, los quals ymagens hagen de esser de alsaria de sinch palms y mig, ab son bancal y

padrastrès sobre los quals han de carregar quatra columnes grossas entalladas la tersa part ab sos capitells y fon necessari conforme les columnes se acostumen de fer, ab cerafins y frises dintre les cornisses ab tot son compliment ab lo frontspir ab ses miges ystories y la qual obra de ser feta ab tot son compliment com la obra requer y de fusta de albra blanch que sia seca y rebadora.

Item es pactat etc. que dit mestre Bernat Puiadas ha de haver fet dit retaula, com dit és, del dia de Sant Miquel del present mes de Satembre prop vinent a un any prop vinent y següent.

Item es pactat etc. que tot temps que lo dit retaula sia fet y acabat, dit Mascort, a ses despeses, l.a de anar a cercar a Ridalots.

Item es pactat etc. que dit Antoni Mascort dona y paga per lo preu de dit retaula a dit mestre Puiadas, satanta sinch lliures, les quals lli ha de pagar de aquesta manera, ço és, la mytat de aquellas essent posat dit retaula en la dita capella de Sant Cosma y St. Damià de dita sglésia de Palamós y l'altra mytat de dit preu ab dos yguals pagas, ço és, dins dos anys les hores prop vinents y següents apres de la primera paga. Que quidem capitula etc. fuerunt per dictas partes laudata et iurata etc.

Testes sunt Felix Solivera rector et Michael Mascort magister domorum Palamosii.

Actum Palamosii, die ut supra.

VI

1595, 25 octubre. Isaac Hermens, pintor del retaule de l'altar major de l'església parroquial de Palamós, firma rebut de cent lliures. AHG NP, núm 151.

Ysach Ermes pictor nationis Flandrie pro nunc habitator civitatis Tarragone, gratis etc. confiteor et recognosco vobis Petro Soler magistro axie, Nicholao Bertran et Sebastiano Hereu anno presenti operariis operis ecclesie parrochialis ville Palamosii presentibus, quod dedistis et solvistis mihi ad voluntatem numerando in presentia Montserrati Montscriptoris substituti etc. et testium infrascriptorum centum libras Barchinonen. et sunt insolutum proratta etc illarum mille et sex centarum librarum Barchinonen. per lo preufet de pintar lo retaula de dita isglesia. Et ideo renunciando exceptioni etc. facio apocham etc. salvo jure in residuo etc.

Testes venerabilis Pontius Berga presbitero ecclesie castri de Colonico et D. Michael Almar notarius regius Palamosii habitator.

Actum Palamosii die XXV octobris MDLXXXV.

VII

1596, 31 octubre. Juan Sánchez Galindo i Lluís Martínez, pintors, valoren les reformes a fer al retaule pintat per Isaac Hermens a l'altar major de l'església de Santa Maria de Palamós. AHG NP, núm 153.

Noverint universi quod cum instrumento capitulationis et concordie factum et firmatum etc. per et inter honorabiles Joannem Badia, Raphaelis Saguer et Anthonius Caner in anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto juratos universitatis ville Palamosii etc. Pontius Canyet Anthonius Saguer et Petrus Sabater operarios dicti anni operis seu fabrice ecclesie parrochialis dicte ville Palamosii dictis nominibus et etiam vel uti sindichos, procuratores et actores constitutos a parrochianis et singularibus personis dicte ville Palamosii ex una, et honorabilem Isach Hermens nationis Flandrie, pictorem tempore sue mortis in civitate Tarrachone commorantem partibus et altera in presenti notarius et penes discretum Laurentium Brugarol eo tunc notarium eiusdem ville constitutum die decima tertia mensis julii dicti anni de et super pictura retrotabuli maioris dicte parrochialis ecclesia inter cetera fuisset inter dictas partes pactatum initum et conventum quod dictum retrotabulum postquam fuerit depictum visuraretur et iudicaretur a duabus personis in hac arte picture expertis eligendis ab utroque dictorum partium. Pro tanto adveniente die jovis trigesimo primo et ultimo mensis octobris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto in mea Joannis Marengo, notarii publici infrascripti et testium videlicet magnifici Petri Planes medicine doctoris et honorabilis Nicholai Balle notarius predicta etc ville Palamosii ad infrascripta vocatorum specialiter et assumptorum presentia et audientia existentes personaliter constituti Bernardus Roger et Michael Oliver jurati anno presenti universitatis dicte ville Palamosii una cum honorabilis Anthonio Jutge ab hoc actu absente Petrus Moret Ropidera, Nicholaus Vinyals, Honoratus Spinell, anno presenti operarii operis seu fabrice eiusdem parrochialis ecclesie pro interesse dicti operis venerabilis Matias Suau presbiter beneficiatus sedis Tarrachone unus ex manumissoribus et exequutoribus ultimi testamenti seu ultime voluntatis dicti qo. honorabilis Isach Hermens pictoris ptout constat eius ultimo testamento quod fecit condidit et firmavit in posse discreti Bernardi Gendre civis Tarrachone, apostolica et regia per totam terram auctitatibus ac de collegio notariorum civitatis notarii publici die 19 mensis aprilis proxime lapsi pro interesse dicti defuncti a suis commanumissoribus electus prout publice et autentice constare edocuit, volentes pactata in dicto capitulationis et concordia instrumento servare elegerunt et nominarunt et

seu verius utraque dictarum partium elegit et nominavit in visores et iudices operis seu picture dicti retrotabuli videlicet dicti honorabilis jurati et operarii honorabilem Joannem Xansos [Sánchez] Galindo pictorem in civitate Gerunde commorantem et dictus venerabilis Matias Suau dicto manumissorio nomine honorabilis Lodovicum Martines etiam pictorem in oppido de Valls diocesis Tarrachonensis commorantem. Presentes verboque honorabilem Franciscum Metge baiulum dictorum ville et comitatus Palamosii intus dictam ecclesiam personaliter inventum dictis Joanne Xansos Galindo et Lodovico Martines iniungeret dictum retrotabulum maiorem depictum visurarent et iudicaret medio juramento, visa dicta capitulatione de et super dicta fabrica seu pictura retrotabuli maioris facta, relationem mihi dicto et infrascripto notario facerent, qua requisitione dicto honorabili baiulo facta, illico dictus honorabilis baiulus dictis Galindo et Martines iniunxit et mandavit quatenus dictum retrotabulum depictum visurarent et relationem facerent prout supra fuit requisitus; quiquidem honorabilis Joannes Xansos Galindo et Lodovicus Martines, prestito prius per eos et eorum utrumque iuramento ad dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia in posse dicti honorabilis baiuli se facere bonam et veridicam relationem de predictis dictumque retrotabulum visurare secundum dominum Deum et eorum bonas conscientias.

Exinde vero, adveniente die dominicha tertia mensis novembris eiusdem anni millesimi quingentesimi nonagesimi sexti, dicti honorabiles Joannes Xansos Galindo et Lodovicus Martines pictores visores predicti, existentes personaliter constituti intus dictam parrochialem ecclesiam et coram Petro Guell scriptore substituto in notaria publica dicte ville Palamosii in locum mei dicti notarii constituto, qui medio dicto juramento per eos in manu et posse dicti honorabilis baiuli prestito retulerunt et relationem fecerunt dicto scriptori substituto ut supra interessenti prout sequitur.

Lo que ns apar se a de adobar en lo retaule de la present vila de Palamós és lo següent.

Primerament, en lo més alt del retaule y en la diffinitió de ell se donarà de azur fi o de vermelló brunynt totas las cosas que estan donades de carmí dolent y en la cornisa primera, comensant per alt en lo alquitraue de dita cornisa, se daurarà lo filet més baix en lo resalt de dita alquitraue de or fi brunynt, y en lo replà de dita cornisa se donarà de azur fi los campers de les carxophes y de vermelló brunynt demunt lo carmí dolent que ja és y lo replà del resalt de dita cornisa, entre columpne y transpilar, se donarà de azur, ficant de llauna, com de la altra part y del mateix color, se refrescaran y donaran los plans dels traspilars de ditas columpnas y andana y los quadros dels pedestrals de dites columpnes se faran de jaspí

brunynt de colors bones y totes les demás coses que en dita andana més alta són donades de azur, se ajan de refrescar de azur si se apar de refrescar de dit azur fi y tota y qualsevol cosa que en dita andana de or estarà mal brunyt, se haia de brunyr en quant puga altrament.

Item en la cornisa més alta que compren tot lo retaule se refrescaran de dit azur fi tots los campers de las tallas del friso de dita cornisa y, ací mateix, tot lo assur en qualsevol part estiga ja donat de dita andana, se tornarà a donar y refrescar, tant les columnpes, traspilars, filets de la cornisa y dels pedestals corcats o campar de la talla del costat de la pastera, com de la mateixa pastera de dita andana, se haja tot de refrescar y donar de azur fi, com dites y axí mateix, com en alt es dit, se brunyrà y refrescarà en tot y en qualsevol part que convingue y sie nessesari.

Item en la cornisa tercera, baxant, se donaran de azur fi los costats de les mensules de dita cornisa y ditas mensulas se rejonaran de or les faltes que y són y lo camper del friso de dita cornisa y qualsevol altres filets que en dita andana sien, se donaran y refrescaran de dit azur fi y en dita cornisa, en tota y qualsevol part no sie lo blanch brunynt, se brunyrà y los capitells de les columnpes de dita andana se acabaran de daurar y junt las faltas de dita andana y en qualsevol part que lo or no sie brunyt se brunyrà com dalt es dit y en la pastera del batisme se acabarà de daurar la corniseta que reseguex dita pastera y les demás pasteres se refrescaran de dit azur y los cuadros dels pedestals se faran de jaspi brunyt com los demunt dits.

Item en la quarta andana y en lo friso d.ella se brunyrà tot lo que és blanch en dit friso y petxinas de dita cornisa y les pasteres de dita andana, tant de la de n<ost>ra Senyora com de los demás sants y de les altres andanes, ultra de refrescar.les de dit azur fi y se haïen de enriquir de or fi tot lo que és enriquit de plata, fent en ellas algunas carxophas de or ben corbadas y perfiladas y los capitells de les columnpes de dita andana se donaran de azur fi y axí mateix los traspilars de ditas columnpas se acabaran de daurar totes les mollures de ells y los raplans de dits traspilars, filets de pedestals y en qualsevol sie menester, se donarà de azur fi y algunes fulles que vuy són verts en lo friso de la cornisa, se donaran de or mat y en qualsevol pessa que en dita andana no sie de or brunyt se brunyrà y acabarà complidament com dalt es dit.

Item en lo bancal de dit retaule se refrescaran de azur fi tots los costats dels pedestals y los enfronts de dits pedestals y se dauraran totes les faltes, tant las senyaladas com les que no tenen senyal, y los costats de les istories de mig relleu, ço és, las faxas que reseguexen ditas istorias, de azur fi y enriquir se an les terres de la Oració del ort, ço és, a color vert

que es donat de la istoria y los filets dels pedestals y de dit bancal se donarà de vermelló brunyt.

Item en lo sacrari se refrescaran de vermelló, brunynt los canpés de les talles dels traspilars alts y baixos y las juntas alta y baixa de les cornisses de dit sacrari y de les cartelas que abressan lo escamat se donarà de azur fi y dels evangelistes de dit sacrari, ço és, sanct Joan y sanct Matheu, que vuy són de colors simples sens enriquiments alguns, se rauran y aparellaran, dauraran, enriquiran, al mancho com les demés figures del sacrari, y lo mateix lo manto de Cristo resusitat, que vuy és vermell, y no més estas figures, que les demés de dit retaule se encarnaran al puliment y se estofaran com consta en la scriptura.

Item se dauraran totes les creus de sanct Joan y sanct Pere y bordó de sanct Jaume y las demés insinyas se dauraran de or brunyt y las demés que convingan esser de plata, com claus, serra, costell, restaran de plata per imitar més a ferra que no or.

Item tot lo que serà plata esgrafiada, en qualsevol figura sia, se reventarà y tornarà aparellar, daurar y stofar com és dit y en lo acte és promés, per lo que dita plata no és cosa durable maiorment en part a hont puga rebre humedat, empero dit stofat no se ha de entendra se haia de stofar tota una figura entera, sinò que y haya de tot per embelliment de dit retaule, ço és, sgrafiat, brochat y estofat en cada figura, tenint ull a que lo principal de dites figures sie estofat com és lo manto de elles, lo que més abulta en una figura.

Fuit eis lectum et perseverarunt.

Quo facto existentes personaliter constituti dicti honorabiles Michael Oliver et Anthonius Jutge, jurati, Petrus Moret Ropidera, Honoratus Spinell, operarii predicti, et Anthonius Guardies, Michael Roger, Joannes Badia, Petrus Sabater, Antonius Caner, Angelus Agusti, Joannes Jutge, Petrus Llampis, Joannes Romans et Petrus Torres consiliari dictorum honorabilium juratorum pro interesse dicte fabrice seu operis eiusdem ecclesie et dictus venerabilis Matias Suau manumissorio nomine predicto pro interesse dicti honorabilis Isach Hermens quondam intus eorum dicte parrochialis ecclesie, in presentia dicti scriptoris substituti ut supra interessentis et testium videlicet venerabilis Michaelis Çolivera rectoris et Anthonii Font beneficiati, presbiterorum eiusdem parrochialis ecclesie ad infrascripta vocatorum rogatorum specialiter et assumptorum, habito inter ipsos tractatu et colloquio super dicta visura per dictos visores de predicta pictura dicti retotabuli facta et quia super predictis fuit inter ipsos orta et suscitata contentio de pede lapideo dicti retabuli et in vim dicte capitulationis et concordie depingere dictus defunctus teneretur, nec ne quandoquidem de eo pede lapideo in dicta capitulatione nulla sit

neque habetur mentio, et propterea decreverut dicte partes hanc contentionem et declarationem dictis visoribus comitere et eorum declaratione et iudicio stare requirendo dictum honorabilem baiulum ibidem presentem quatenus dictos Joanni Xanxos Galindo et Lodovico Martines pictoribus et iudicibus seu visoribus ut supra electis et deputatis iniungeret ac mandaret dictum pedem lapideum iudicent et declarent si depingi tenetur expensis dicti defuncti ceu expensis et sumptibus dicte(sic) operis et alias prout eorum officio incumbet et medio juramento, visa etiam dicta capitulatione et concordia super predictis facta relatione mihi dicto et infrascripto notario seu cuilibet ex meis substitutis facerent, et dicta huiusmodi requisitione sicut prefertur dicto honorabili baiulo facta, statim dictis Galindo et Martines iniunxi quatenus dictum pedem lapideum et capitulationem predictam videant et recognoscant et de hiis que ipsis comissa fienda iuste et debite iudicent et relationem faciendi secundum dominum Deum et eorum bonas conscientias; qui quidem honorabiles Joannes Sanxes Galindo et Ludovicus Martines, prestito prius solito iurjurando in manu et posse dicti honorabilis baiuli, obtulerunt se facere bonum et veridicum relaudum(sic) de predictis supra iniunctis et commissis secundum dominum Deum et eorum bonas conscientias.

Postea vero, adveniente die quinta predictorum mensis et anni, existentes personaliter constituti dicti honorabiles Joannes Sanxes Galindo et Ludovicus Martines, iudices et visores predicti, intus dictam ecclesiam vocato ad hec dicto Petro Guell scriptore substituto ut supra interessenti, retulerunt et relationem fecerunt eidem scriptori substituto notario prout sequitur:

Lo millor modo havem pogut tenir en donar assiento en les dificultats del peu de pedra y per a que dit peu correspongue en alguna manera ab la mes obra y pintura d.ella és lo següent:

En la cornisa de dit peu se dauraran totas las molluras de dita cornisa, se donarà de jaspi de colors, ço és, hor y jaspi, tot fet al oli, y stia més assó que qualsevol part de dit peu se farà al oli y los que estan en dita cornisa ab sos filets y dentas, los quals també se dauraran de or mat, tant en la una com el la altra part, y la holeta y filets del retol se dauraran, y les patxines de dits retols se dauraran de dit or mat tota la talla que està baix dels retols ajudant.la y realsant las fruytas de ella de colors també al oli y ajudant la demés talla ab pefil tant de la una com de la altra part y los minyons que y són se encarnaran al oli y no al puliment, per no ser cosa llista; també se daurarà lo alquitrave que divideix lo friso de la dita talla y la tarxa a hont són les armes de la vila se daurarà axí mateix y enriquirà de colors com dalt en la demés talla y dintra de la tarxa petita, la qual també ha de esser daurada, se farà lo canper de las armas del color acos-

tuma de posar la vila y les armes de or ho plata com acostuma posar; tot lo que és pedestal nos apar reste de pedra, per lo perill de gastar.se, escombrant, fragant ho passant los canpés de la talla de una y de altra pastera de azur fi a l'oli; en les portalades se daurarà ricament com las demás coses de dit peu de pedra y lo revolt de dites portalades y fulles de dit revolt se daurarà, perfilarà, enriquirà com lo demás de dit peu; los termens se encarnaran com los minyons y se enriquiran les robes ab alguns florons ho carxophas de or perfilades de negre y la alquitrave reseguirà del or; les fruytes de dits termens seran de or realsades de colors; las mensulas se dauraran los filets de elles y en mig de ells se fara una fulla de or ben tallada y escurecida y perfilada que munten totes les mensules y la mollura de dites mensules y termens també se daurarà de dit or fi mat al oli, los traspilars dels termens se farà de xaspi de colors; lo demás restarà de pedra per les causes dites y perquè es conegue és de pedra y és rahó y aja de tot.

Memorial del que en nostres conscienties nos apar val lo que no se és fet en lo retaule de esta vila de Palamós, lo qual quant no vullan se acabe se ha de rellevar del preu de tota la summa que a Isach Hermens se dóna.

Primo se és dextat de stofar y de encarnar ab puliment, tots los bultos y serafins y rostras de dit retaule, tant los de tot ell com los del sacrari, que tots valen 195 lliures.

Lo cost del azur que és menester, vermelló, blanch y carmini sumarà 35 lliures.

E lo or que haurà menester, tant en raparar las faltas com per ha daurar després de rrantada la plata, tot lo que és plata en les figures y les insinyes de les figures que summa, compreses les virtuts 28 lliures.

Lo rentar y tornar a daurar les figures del sacrari y esgrafiar com las demás, summa 6 lliures.

Lo que estarà un home en assentar lo azur, vermelló y blanch, brunynt y las demás colors, valdrà 12 lliures.

[TOTAL] 276 lliures.

Lo quens apar que convé a fer per ha llevar totas y qualsevol pretenions que poden tenir los senyors jurats y obrers de esta vila, com de la part de Isach Hermens o sos manumissors, asercha del peu de pedra, mirades totes les rahons descuyt y justícia, recompensant lo que ell tenia ganes de fer y havia promés, nos determinam que dit Isach Hermens, per les promeses feu a esta vila, pague de sa part per ha los gastos y manifiatura de dit peu de pedra 65 lliures.

Y la vila y obra de la isglésia serà obligada, quant voldrà fer la pintura de dit peu, a pagar vuytanta sinch lliures que, entre la una y la altra part, summa lo que tasan en dit peu, conforme aquest memorial 150 lliures.

Y quant los senyors manumissors no voldran acabar y adobar dites coses, se li llevarà de tota la summa, conforme està tatxada cada cosa y juntament de dita summa del tot lo retuale se li llevarà lo tatxat per la fabricha de dit peu, per les rahons dites, que són tres centes quoranta una lliura 341 lliures.

Y perquè no són estofades les dites figures del retaule y troban algunes dificultats per hont és més sano, par enriquir la de alguns brochats, com són enriquides altres robes de dites figures, les quals se encarnaran al puliment, com consta en la scriptura, la manufatura de dites coses nos determinam valen, mans y gastos 110 lliures.

Item que acabada tota la obra conforme lo memorial, se haia de judicar per un pintor de cada una part y trobant no sie dit retaule acabadament com consta lo memorial y quant no sie dit retaule acabadament, ultra de fer obliga dit pintor ho manumissoria a pagar los guastos de dita judicatura y essent conforme dites seràn los guastos per iguals parts.

Y per a que més clarament se entenga si y ha ninguna difficultat en lo ques lleva del estofat en dit retaule, quant vulla la vila que nos fassa dit stofat y no voldrà se fassa y daure lo peu de pedra, conforme està dit, sinó que voldran reste com està, seran obligats los senyors manumissors a donar a la vila, vuytanta sinch lliures per lo stofat ques dexarà de fer y sexanta y sinch per lo stofat a dit Isach Hermens, de les promeses havie fetes a la vila, que tot és 250 lliures, y si la vila vol se acabe lo retaule stofat, encarnat ab puliment, reparat, tant or com colors y no voldrà se fassa ni daure del peu de pedra se atreurarà la vila sexanta y sinch lliures de tota la summa del retaule y quant la vila voldrà se stofe, encarne al puliment y es repare y daure lo peu de pedra conforme lo memorial, serà obligada la vila a donar als manumissors, ultra de tota la summa de tot lo retaule, vuytanta y sinch lliures 85 lliures.

Los angelets que són fets per part de Isach havem tractat, per la fusta y mans de ella, set lliures y per ha daurar y sgrafiar dits angelets, judican, 8 lliures, que tot valen 15 lliures.

Fuit eis lectum et perseverarunt

De quibus omnibus et singulis premissis, tam prelibati honorabiles iurati, operarii et consiliarii quam dictus venerabilis Mathias Suau petierunt et requisierunt et quilibet eorum pro suo interesse petiit et requisivit unum et plura publicum et publica consimilia instrumenta confici, et sibi ac aliis quibus intersit, fieri, dari et tradi a me huiusmodi notario. Que fuerunt acta, dicta, gesta atque secuta in dicta villa Palamosii anno, diebus, mensibus et loco quibus supra presentibus ibidem dicto scriptori substituto ut supra interesserunt et pro testibus superius nominatis ad premissa.

VIII

1596, 11 novembre. Descompte per les despeses de l'arranjament del retaule de l'altar major de l'església parroquial de Santa Maria de Palamós, acordat després de la visura. AHG NP, núm 154.

Bernardus Roger, Michael Oliver et Anthonius Jutge anno presenti et currenti jurati universitatis ville Palamosii diocesis Gerundensis, Petrus Moret Ropidera, Nicholaus Vinyals et Honoratus Spinell, operarii anno presenti operis seu fabrice ecclesie parrochialis dicte ville Palamosii, Anthonius Guardies, Angelus Agusti, Sebastianus Pla, Michael Roger, Petrus Sabater, Joannes Jutge, Petrus Torres et Anthonius Caner consiliarii dictorum honorabilium juratorum, gratis etc. dictis respective nominibus confitemur et recognoscimus vobis venerabili Mathie Suau, presbitero beneficiato ecclesia sedis Tarracone, uni ex manumissoribus et executoribus testamenti seu ultime voluntatis honorabilis Ysach Hermens quondam pictoris nationis Flandrie tempore sue vite habitantis in dicta civitate Tarracone et procuratori et actori aliorum conmanumissorum vestrorum presenti, quod dicto nomine dedistis, tradidistis et liberastis nobis dictis nominibus ad voluntatem retrotabulum majus dicte ecclesie parrochialis ville Palamosii per dictum Ysach Hermens quondam depictum. Et ideo renunciando exceptioni firmamus apocham etc. Verum quia in et cum instrumento visure et indicature ac stimationis de dicto retrotabulo depicto facte de comuni consensu nostro dictarum partium per honorabiles Joannem Sanxes Galindo pictorem Gerunde habitantis et Ludovicum Martines etiam pictorem in oppido de Valls diocesis Tarraconensis commorantem visores et iudices ac stimatores dicti retrotabuli per nos et vos comuniter et concorditer electos et nominatos fuit dictum retrotabulum et seu illius pictura stimatum et evaluatum, in qua siquidem stimatione et judicatura dicti iudices et visores seu stimatores dixerunt et relationem fecerunt quod ex illis mille et sexcentum libris Barcinone que sunt pretium dicte picture deducerentur tercentum quadraginta una libre Barcinone pro sumptibus et expensis qua estime necessaria fieri debent in dicto retrotabulo et in pede lapideo eiusdem prout constat intrumento ipsius visure et estimationis recepto in presenti notaria sub diversis chalendariis, quorum primum fuit die XXXI octobris proxime lapsi; et ideo de dictis mille et sexcentum libris Barcinone restant vobis dicto manumissorio nomine seu verius dicte manumissorie ad solvendum dumtaxat quadringente quadraginta et quatuor libre Barcinonen. que persolvi habeant dicte manumissorie per terminos et solutionis in capitulationis et concordie instrumento inde facte et initi contenti. Et sic dic-

tum retrotabulum sub dicta visura et stimatione acceptamus. Et ego Mathias Suau hiis presens acceptavit et confirmavit predicta fore vera.

Testes venerabiles Michael Simon presbiter rector ecclesie parrochialis Sancta Eugenia de Vilaromano comitatus Palamosii et Petrus Guell scriptor Palamosii et Joannes Rocha auri faber eiusdem ville Palamosii.

Actum Palamosii die XI novembris MDLXXXVI.

IX

1602, 18 març. Els jurats de Palamós paguen 45 lliures als hereus d'Isaac Hermens, com a part del preu-fet del retaule de l'altar major de l'església parroquial de Santa Maria de Palamós. AHG NP, núm 166.

Petrus Joannes Rocha auri faber ville Palamosii diocesis Gerundensis veluti procurator et eo nomine substitutus ab honorabili Michaelae Joanne Llor negociatore cive Tarrachone veluti procuratore et eo nomine cum libera et generali administratione etiam cum potestate substituendi legitime constitutus et ordinatus a Ysacho Alfert cultpore naturali civitatis Utrech Flandrie nunch cive dicte civitatis Tarrachone, prout de mea substitutione ubi de potestate dicti Michaelis Joannis Llor plene fit et habetur mencio plene constat publico instrumento penes discretum Michaellem Axameno, auctoritatibus apostolica et regia per totam terram et dicionem sacre, cesaree et regie magestatis domini nostri regis notarium publicum civem Tarrachone ac de collegio notariorum publicorum dicte civitatis die quinta decembris proxime preteritis, gratis etc. dicto nomine confiteor et recognosco vobis honorabilibus Michaeli Roger apothecario et Anthonio Caner fabro lignario anno presenti et currenti operariis ecclesie ville Palamosii presentibus, quod dedistis mihi dicto nomine ad voluntatem numerando realiter et de facto quadraginta quinque libras monete bar., et sunt ad complementum et integram solucionem illarum centum librarum eiusdem monete pro complemento precii illarum quadringentarum quadraginta et quator librarum pro complemento precii retabuli ecclesie dicte ville per Hisachum Hermens quondam depictum, prout constat de acceptance dicti retabuli instrumento recepto in presenti notaria die undecima novembris millesimo quingentesimo nonagesimo sexto; de capitulacione et avinentia dicti retabuli constat alio instrumento recepto in presenti notaria die decima tertia julii millesimo quingentesimo nonagesimo quarto; que quidem centum libre pertinent dicto Ysacho Alfert vigore donationis de eisdem facta per Alfardum Hermens Vermey scultorem civitatis de Utrech provincie infra Holanda et Geldria, et in lingua latina Trajectum inferius patrem suum uti heredem universalem dicti

Hisachi Hermens fratris sui ex testamento per eum condito et ordinato penes Bernardum Gendre civem Tarrachone, apostolica et regia per totam terram auctoritatibus ac de collegio notario dicte civitatis notario publicum die decimo nono aprilis millesimo quingentesimo nonagesimo sexto, prout de dicta donatione plene constat publico instrumento recepto penes dictum Marchum Rull notario die tertia mensis decembris millesimo sexcentesimo.

Et ideo

Actum Palamosii die XVIII marti MDC secundo

X

1599, 13 novembre. Reformes al retaule de la capella del Roser fetes pel mestre Rafael Oliu de Blanes. AHG NP, núm 159.

En nom de nostre senyor Déu sia amen. De y sobre lo preu fet e o fi del retaule de Nostra Senyora del Roser de la isglésia de la present vila de Palamós del bisbat de Gerona, és ja comensat y assentat a dita capella fahedor per mestre Raphel Oliu fuster de la vila de Blanes de dit bisbat, per ço, entre dits Rafel Oliu, de una part, y lo venerable mossèn Garau Mauri, prevere deservint en la isglésia, mossèn Juan Pau Llitrà, Andreu Valentí y Francesch Metge, menor de dies, de la dita vila, lo any present y corrent, pabordes y administradors de dita confraria, de part altra, es estada feta y apuntada la capitulació deval escrita y següent.

E primerament, lo dit mestre Rafel Oliu convé y en bona fe promet a dits pebordes, que de ací y per la festa de Pasqua de nostre senyor de Resurectió prop vinent, a sos propis gastos, treballs, mans y despesa, tant de fusta com altrament, acabarà ab degut effecte y compliment, assentarà quatre columnes ab sos padrestrals en dit retaule, ab tres carilons(*) blanchs y la cornissa sobre les columnes, passant la andana de cap de dit retaule, y sobre dita cornissa farà la frisie, axí y de la manera conforme la traça que de present ja mostrada, que és del retaule de consemblant altar del Roser de la vila de Castelló y acursarà les quatre columnes que ja vui són en dit retaule, axí y conforme la obra requerirà, y allargarà les polseres de dit retuala conforme serà mester, les quals coses, totes y sengles, haje de fer y assentar, y aportarà a sos propis gastos y messions, e essent assentat y no estant conforme dita traça y dita hobra requerirà se puga fer judicar y haja, ell dit Rafel Oliu, de pagar los gastos y donar compliment a dita obra a coneguda de les tals perçones a ço judicades, les quals coses promet attendre y complir y si cas serà que ell dexàs de fer dita hobra y no complis dins dit temps de fer aquella, dits hobres lo puguen fer fer a

gastos de ell, dit Oliu, les quals coses promet atendre y complir sots pena de fer procura de ters apres empero requesta de deu dies, ab salari de procurador de sinch sous per quescun dia, ultra les quals coses voles ser tingut y obligat, a tots y sengles despesses de les quals vol ell o son procurador esser scritura de sa simple paraula e per major seguretat de dites coses ne done e anomena en fermador al honorable Juan Guinau, mercader de la present vila de Palamós, lo qual aci present accepte lo carrech de la fermansa e vol esset tengut y obligat en tot ço y quant lo dit principal s'es obligat, e per atendre y complir les dites coses ne obligan llurs bens ab renunciacions necessaries y altrament que sie convingut primer lo principal que la fermaça y ab jurament. Per los quals mans, treballa y despesses de dit preu fet convienien y en bona fe prometen donar y pagar a dit Rafel Oliu quoranta lliures barceloneses, pagadores desta manera, ço és, ara de present tretze lliures sis sous y vuit dines, de aci a la festa de Nadal altre consemblant quantitat, y la restant terça part y compliment de dit deute, de aci que sia fet, posat y assentat y rebut dit retaula, les quals coses prometen atendre y complir sots obligació dels bens de dita confraria.

Item, lo dit Rafael Oliu confesa haver rebut de dits pabordes les dites tretze lliures sis sous y vuit dines per la primera paga de dit preu fet.

XI

1615, 26 maig. Concòrdia entre els pabordes de la confraria de Nostra Senyora del Roser i els fusters de Blanes, Rafael i Josep Oliu, per a la construcció del nou retaule del Roser. AHG NP, núm 210.

En nom de Nostre Senyor, etc. Per rahó del preufet de la fàbrica del fontrataule nou de la capella de Nostra Senyora del Roser de la Isglésia Parrochial de la vila de Palamós, bisbat de Gerona, fahedor per Rafel Oliu y Joseph, son fill, fusters de la vila de Blanes, de dit bisbat de Gerona. Per y entre lo venerable Antoni Vinyals, prevere, lo magnífic Pere Pau de Ribes y de Terrades, donzell en la dita vila de Palamós domiciliat, Pere Antoni Badia y Gaspar Baulida de dita vila de Palamós, lo any present y corrent pobordres y administradors de la confraria de dita Nostra Senyora del Roser, de una part, y los dits pare y fill Olius, de part altre, és estada feta la capitulació y concordia següent.

E primerament, los dits pare y fill Olius convenen y en bona fe prometen als dits pobordres y als successors llurs en dit offici que, del dia present a fins lo darrer diumenge del mes de maig de l.any pròxim vinent de mil siscents y setze, hauran fet lo dit retaule axí y de la matexa manera

que ab la trassa està pintat, exceptat la talla de les polseres que les han de fer de millor mostra que les que són ab dita trassa y, a les dos pasteres dels costats hagen de fer, ço és, a la una la imatge y figura de St. Roch, de bulto, y a la altre semblant imatge de St. Sebastià, de tres palms de alçada cada una y que dins dit temps lo hauran aportat y posat en la present vila y en dita capella de Nostra Senyora del Roser, a llurs propis gastos y despeses, lo qual, posat pugen, dits pobordres, dins dos mesos, del dia serà posat en avant comptadors, fer judicar y regonèixer aquell si starà conforme la trasa y lo art requer y que lo que no estarà bé, tornaran fer a llurs gastos y despeses, conforme serà judicat, y los dits pobordres hagen de fer venir lo judicador, a gastos de dita confraria, y si acas y haurà alguna cosa que no estiga bé, en tal cas, tinguen dits obrers obligació de pagar lo gasto del tal judicador y, no havent hi cosa malfeta, no tingan de pagar dits obrers cosa alguna, y si acas lo dia de la última paga, que serà lo mes de maig del any mil siscentos y dezet, se trobaran en dit retaule algunes pessets tortes y gastades per llur culpa, per no esser la fusta secha y ser dolenta, que alló hagen y tingan obligació, los dits pare y fill Olius, a tornar ho fer a llurs gastos.

Per lo qual preufet, mans y gastos de dit retaule, los dits pobordres convenen y en bona fe prometen als dits pare y fill Olius, donarlos y pagarlos cent y deu lliures, de una part, y de altre part, donar los tot retaule que avuy està en dita capella, exceptat lo imatge de Nostra Senyora del Roser, lo qual retaule se n portaran quan hauran assentat lo altre y no abans. La quala mitat de cent y deu lliures, los dits pobordres prometen donar a dits pare y fill Olius, de esta manera, ço és, dotze lliures a volontats de ells, dits Olius, y trenta vuyt, a compliment de cinquanta lliures, lo dia hauran posat lo dit retaule, y les restants sexanta lliures, a compliment de dites cent y deu lliures, de fi y per tot lo mes de maig del any mil siscentos y dezet, los quals diners hagen de venir a cerchar, los dits Olius, ho donar los per llur compte, en la present vila de Palamós y no en altre part. E açó prometen la una part al altre, en dits noms, attendre y complir, etc. sots pena y scriptura de terç, després requesta de deu dies, salari de procurador, deu sous per dia, ab restitució de tots danys, missions, despeses y interessos que quiscuna de les parts contra l'altre ne patirà, sobre de les quals, la part que aquelles patirà, volen ne sie creguda de sa plana y simple paraula, sens altre gènere de primas demanat. E perçó, los dits pare y fill Olius donen y nomenan en fermances lo honorable senyor Guinau, major de dies, mercader y Jaume Vidal carnicer de dita vila de Palamós, los quals, per prechs y amor de dits principals se intituexan en fermances y principals, tinguts y obligats en tot ço y quant dits llurs principals són tinguts y obligats, tant ab ells, etc. en la vida, etc. E Perçó

ne obligan, ço és, los dits pobordres, los bens de dita confraria del Roser y, los dits Olius y llurs fermances, los bens propis de quiscú d.ells, mo-bles, etc. Renunciant, quiscuna de les parts, lo benefici de noves consti-tucions, de dividir, etc. y la epístola del diví Adrià, etc. parlant de dos ho molts obligats, etc. y les dites fermances renunciem a la lley que primer sie convingut lo principal que les fermances y dots ensemps per llur res-pectives parts, renunciant a tots altres lleys y drets en açó obvians y no res menys a llur for propi ab submissió de qualsevol altre y ab jurament.

Item lo dit Rafel Oliu fa y ferma àpocha, als dits pobordres, de dotze lliures barceloneses, les quals confessa haver hagudes y rebudes d.esta manera, ço és, que aquelles gira y consigna a pagar al dit mossèn Joan Guinau, del qual cobraran alberà de rebuda y axí renunciant a la excepció de dita pecunia, no comtada, no haguda, ni rebuda y a tot dot, etc. ne ferma la present àpocha ab pacte de nuncha més demanar aquella.

Testes firmarunt dictorum Vinyals, Ribes, Badia, Raphaelis Oliu et Guinau, sunt honorabiles Antonius Agusti baiulus et Jazintus Planes stu-dents Palamosii.

Testes firmarunt dicti Vidal qui firma dicto die penes Antonius Caner notarius infrascriptus in dicta villa Palamosii, sunt venerabiles Antonius Mascort presbiter et beneficiatus dicte ecclesie et dicti Jazintus Planes.

Actum Palamosii die XXVI may MDCXV.

XII

1620, 2 gener. Concòrdia per al pintat del retaule de la capella del Roser de l'església parroquial de Palamós, entre el pintor Jaume Galí i els administradors. AHG NP, núm 189.

En nom de nostre Senyor Déu sia amén. Per rahó y ocasió del pintar del retaule del altar de la confraria del Roser de la Isglésia de la vila de Palamós, del bisbat de Gerona. Perçó, per y entre mossèn Llätzer Vert, prevere y beneficiat; Miquel Puiades, scrivent; Francesch Alou, nego-ciant; y Angel Agustí, sastre, lo any present y corrent, obrers y pabordres de dita confraria, de una part, y Jaume Galí, pintor habitant en la ciutat de Barcelona, natural de la present vila, de part altre, es estada feta, apunta-da y tractada la capitulació en lo modo y forma següent.

E primerament, lo dit Jaume Galí convé y en bona fe promet a dits obrers y pabordes, en dit nom y als successors en dit offici, que del dia del primer de quaresma més prop vinent a vuit mesos en avant comptadors, pintarà y donarà pintat de bones colors y fines al oli tots los taulons y lo demés que requereix pintura de dit retaule, ab los misteris conforme dits

pabordes ordeneran y, axí matex, donarà daurat, tot lo demás de dit retaula, de or fi y scofat, conforme lo art requerex y serà necessari, posant dit Galí, a sos gastos, tot lo que serà necessari, axí de pintura com del or que seran necessàries per a dita fàbrica, de tal manera que dits pabordes no haian de pagar sinó lo preu conforme baix serà judicat, la qual pintura y daurar de dit retaula la farà dins la present vila de Palamós, fent residència en ella, tant quant durarà la dita fàbrica de dit retaula y, tot dit temps, dits pabordes li donaran casa dins la present vila, abte per a fer la dita fàbrica y decent per a fer, ell y sa família, sa habitació, lo lloguer de la qual casa haia de esser en disminució del preu fet se donarà per la dita obra, y si acàs serà que durant dita fàbrica ho lo termini dalt prefigit de fer dita obra, la magestat del Rey nostre senyor vingués en Barcelona, se li concedex y pòrroga termini de un any, de dit dia en avant comptador. Totes les quals coses, dit Galí, convé y en bona fe promet complir, tenir y servir sots les obligacions baix scrites, y per lo preu de dita pintura, daurar, de reatulà y tot lo demás a dita fàbrica y pintura necessari, dit Galí convé y en bona fe promet fer y dits pobordes, per ells y sos successors, convenen y en bona fe prometen donar y pagar tot alló que dos personas y oficials de Gerona, ho Barcelona, hu per quiscuna part elegidor y nomenador, juramentats que sian, diran y judicaran, vista tota dita fàbrica valdrà, dextant lo valor de dit preu, treball, mans y bestreta, tot a llur coneguda, lo qual preu, judicador que sia dita obra y asenyalat y determinat per dits visures lo preu de aquell, dits pobordes, en nom de dita confraria, convenen y en bona fe prometen donar y pagar, encontinent judicada dita obra, per la primera paga, quinsa lliuras, y axí quiscun any consequutivament semblants quinsa lliuras, fins sia dit Galí y los seus plenariament satisfet en dit preu, y si en dita confraria y emoluments d.ella y sobran quiscun any més dinés, ultra dita quantitat, li haien de donar lo més avant sobrarà, satisfet a les obligacions primeras està obligada dita confraria, privant.se expressament per pacte exprés dits pobordes y los successors en dit offici, no poder fer gastos ninguns, ni obres, ni ornamentals per dit altar ni confraria, que primer no sia satisfet y pagat dit preufet.

Et predicta omnia et singula

Testes reverendus Raphael Sicars rector, honorabiles Anthonius Gorgoll notarius regius et Joannes Casanovas apothecarius Palamosii.

Actum Palamosii die secunda januari MDCXX.

XIII

1625, 3 Juliol. Concòrdia per a acabar el pintat i daurat del retaule de la capella del Roser de l'església de Palamós. AHG NP, núm 199.

Per rahó y ocasió de les coses devall scrites, per y entre Andrea Pavoni, pintor de nació milanés, residint en la vila de Palamós, bisbat de Gerona, de una part, y Jaume Galí, també pintor, natural de la present vila, es estada, apuntada y feta la capitulació y concordia devall escrita, en lo modo y forma següent.

E primerament, lo dit Jaume Galí, per quant lo dit Andrea Pavoni ha emprés de pintar y daurar lo retaula de Nostra Senyora del Roser de la isglésia de la present vila, ab la forma y manera de la capitulació per ell, ab lo venerable Antoni Vilallonga, prevere y beneficiat, Rafel Sagner, Miquel Constantí y Juan Carreras, pabordres de dita confraria, feta y apuntada y ab ella ha permés de complir y donar dit retaula, axí acabat de pintar y daurar tot punt, per tot lo mes de setembre prop vinent y vulla ell, dit Andrea Pavoni, complir a ça obligació, perçó, lo dit Jaume Galí convé y en bona fe promet, de son grat y certa sciencia a dit Andrea Pavoni, present y als seus, que de ací y per tot lo dit mes de setembre prop vinent, donarà dit retaula, quant al que toca a la hobra y fàbrica de daurar y aquell a sos propis gastos, mans y treballs y vestreta de or, daurarà y brunyrà totes les pessets que, per dit retaula, conforme l'art de aquell requerex, en haver.se de daurar y ell, dit Andrea Pavoni, ab dita capitulació tenrà obligació, exceptat empero los plans de los pilastres, lo padestral de bax y lo peu y cornissa de dit retaula y pastera, com las ditas cosas haja ja fetas en dita fàbrica, dit Andrea Pavoni. Per les quals coses, mans y treballs y bestreta de or, per dit Galí fahedora, ell dit Andrea Pavoni convé y en bona fe promet donar y pagar a dit Jaume Galí, cent lliures moneda barcelonesa a ell donadores y pagadores, feta que per ell sia dita ferma y aquella vista y rebuda y aquelles li donaran y pagaran dits pabordres del preufet que li hauran de pagar dits pabordres per cessió y consignació que de present liura.

Item es pactat que sempre y quant que dit Jaume Galí no complis en fer dita feina, dins dit termini, en tal cas, ell dit Andrea Pavoni paga y li sia lícit cercar qualsevol altre persona per a complir ditas cosas per dit Galí, y si més costarà del preufet ho haurà de pagar dit Galí.

Item, lo dit Jaume Galí, per a donar forma que en paga complir al per ell promés, ab lo present acte y lo honorable mossèn Francesch Vergonyos, droguer de Gerona li ha feta oferta de fer.li donar y lliurar lo or que serà necessari per dita fàbrica, per ço, ara de present y en virtut del present capítol, en satisfacció de dites coses, cedex, transporte y lliura al dit mossèn Francesch Vergonyos, de avant sort y als seus, setanta lliures moneda barcelonesa, de aquellas cent lliures que dits pabordres li han de donar a ell per dit preufet de dita feina, axí que, en virtut de la present cessió donen y paguen aquellas a dit Francesch Vergonyos conforme abans

hauran de satisfer a ell, la qual cesió fa ab totes instancies en açó necessaries y ab jurament.

E en açó presents los dits Vilallonga, Seguer y Carreras, pabordres predits, tant en nom de obres com encara en nom llurs, prometen, convenen y en bona fe prometen pagar dites cent lliures, feta y rebuda dita feina, ço és, al dit Vergonyos la quantitat que se li daurà per la vestreta del or aurà feta y al dit Jaume Galí la restant quantitat ab obligació de llurs bens propietat dels emoluments de dita confraria y ab jurament.

Et ideo

Testes venerabilis Franciscus Balla presbiter et Petrus Mallol negociantorum Palamosii.

Actum Palamosii die tertia juli MDCXXV

XIV

1615, 11 Setembre. Venda de l'antic retaule del Roser i modificacions per a convertir-lo en el retaule de la capella de Sant Pere. AHG NP, núm 210.

Rafael Oliu ligni faber ville de Blanis diocesis Gerundensis, gratis etc. per me vendo etc. vobis Josepho Ullastres, Montserrat Steve, Joannis Pi et Bernardo Pi piscatoribus opperariis anno presenti et currenti opperis sancti Petri ecclesie ville Palamosii dicte diocesis Gerundensis presentibus et inferius auct. Tot lo retaule que ara de present està en la capella de Nostra Senyora del Roser de dita isglésia de Palamós. Lo qual retaule tinga jo que posar a mos gastos quant se llevarà de dita capella del Roser en la dita altre capella de St. Pere, exceptat que si acas se haurà de tocar a la paret, que los dits hobrers no hagen de pagar. An el qual retaule hage y sie jo tingut y obligat, com de present me obligue, fer sinch pasteres y cada una ab sa figura de bulto, co és, St. Andreu y St. Jaume menor a les dos pasteres baxes del costats de la figura de St. Pere, y les altres tres dalt, a les altres tres pasteres, que seran St. Joseph, Sanct Faliu y St. Ramon de Penyafort, les quals figures, ço és, les dos més baxes, hagen de ser de la mateixa alçada de St. Pere y les dites altres tres de la alçada que major podran tenir.

Hanc etc. cum dictis pasteres, figures et meis laboribus facio etc. Prout melius etc. Precio videlicet octuaginta librarum Barchinonen. quod pretium a vobis confiteor [a continuació es troben les clàusules habituals]. Promitimus vobis quod nos et successores nostri illud vobis solvemus modo et forma sequentibus, ço és, que nosaltres y los nostres en dita obra successors vos prometem donar y pagar quiscun any tot lo que se trobarà

quiscun any de charitat en la caixa de dita obra de St. Pere y açó fins y a tant que sian integrament pagat y satisfet, en dita quantitat, y que fins a tant sian integrament pagat no pugan nosaltres ni dits nostres en dita obra successors fer fer altres obres per dita obra, sinò que hage tot deservir per pagar lo dalt dit preu. Et pro his obligant bona dicti opperis etc.

Testes honorabiles Joannes Guinau merchator et alter Joannes Guinau scriptor eius filius ach Anthonius Vidal dealbifficator Palamosii.

Actum Palamosii die ut supra [15 setembre 1615].

CAMPANES

Dades referents a la construcció i bateig de campanes:

1474	A la visita pastoral es fa referència a dues campanes grosses i una petita.
1551, 5 novembre	Compra d'una campana petita, fosa per Pere Puig de Barcelona (AHP. Pergamí núm 92).
1570, 27 gener	Primer lliurament de 100 lliures per 3 campanes (AMP, llibres de clavari).
1570, 22 març	Bateig de la campana de Sant Joan Baptista.
1570, 18 abril	Despeses per a pujar les campanes.
1570, 21 juny	Bateig de la campana major. Santa Maria, Sant Miquel i Sant Rafael.
1570, 26 juliol	Despeses per a pujar les campanes.
1571, 2-19 juny	Baixen les campanes per tornar-les a fondre.
1571, 9 juliol	Transport de les campanes a Barcelona.
1571, 29 setembre	Es tornen a col·locar les campanes.
1571, 11 octubre	Bateig de dues campanes grans (Sant Llorenç i Sant Francesc i Sant Guerau) i dues petites (Santa Maria i Sant Sebastià i Santa Bàrbara).
1573, 12 febrer	Despeses per a fondre una campana: llenya i carbó.
1573, 4 abril	Despeses per a fondre una campana: construcció del forn.
1573, 9 maig	Despeses per a fondre una campana: 72 jornals emprats.
1573, 1 agost	Bateig de la campana de Santa Maria, Sant Pere i Sant Rafael, feta per en Felip de Girona.
1573, 28 setembre	Despeses per a fondre una campana: 4 càrregues de bronze.
1574, 6 juliol	Bateig de la campana de Santa Maria, Sant Joan, Sant Pere i Sant Antoni.
1576, 3 agost	Despeses per metall de Girona per a construir les campanes de les hores i
7 octubre	quarts. Fetes pel mestre Bartomeu Sunyer.
1576, 23 octubre	Instal·lació de les campanes de les hores i quarts.
1577, 18 abril	Construcció de la caseta de les hores al campanar i col·locació del rellotge.
1623, 25 maig	Bateig de la campana menor (Sant Francesc, Sant Joan, Sant Silvestre i Santa Maria).
1624, 28 juliol	Bateig de la campana major (Santa Maria, Sant Pere, Sant Joan Baptista, Sant Miquel, Santa Anna i Sant Silvestre).
1624, 15 agost	Bateig d'una campana petita (Sant Francesc, Santa Maria, Sant Isidre i Sant Joan Baptista).
1625, 25 març	Bateig d'una campana mitjana (Sant Joan, Santa Bàrbara, Santa Maria i Santa Caterina).

DIFERENTS NOMS DE LES CAPELLES LATERALS

Presbiteri:

Altar Major (1446-actual)
 Sant Joan Degollaci (...1687-1829...)
 (procedent de l'Hospital)

Capelles de l'esquerra:**Primera:**

Clau de volta: Sant Joan Baptista
 Sant Joan Baptista (...1447-1829...)
 Sant Antoni abat (...1700-1749...) votiu
 Sant Antoni de Pàdua (...1760-1820...)
 Natzarè (...1898-1954)
 Mare de Déu de Fàtima (1954-actual)

Segona:

Clau de volta: Sants Cosme i Damià
 (vestíbul de la capella Fonda)
 Sants Cosme i Damià (...1455 ?-1820...)

Capella Fonda:

Sant Crist (1770-actual)

Tercera:

Clau de volta: no en té
 (tenia un orgue dalt, 1788-1936)
 Santa Elena (...1455-1478...)
 Santa Creu (...1508-1545...)
 Sant Sebastià (...1532-1582...) votiu
 Nostra Senyora del Roser (...1594-1820...) votiu
 Sant Salvador (...1551-1628...)
 Sant Domènech, Domènec (?) (...1551-1820...)
 Sants Cosme i Damià (...1901-actual)

Quarta:

Clau de volta: Santa Elizabet
 Santa Elizabet (...1529-1820...)
 Nostra Senyora de Gràcia (1835-1901...)
 Sant Josep (?-actual)

Baptisteri:

Clau de volta: Sant Telm
 Sant Crist o Santa Creu (...1539-1687...)
 (sepulcre de la mare de Déu, ...1545...)
 Sant Erasme (...1557-1687...)
 Sant Elm (...1573-1901...)

Sota cor:

Clau de volta: Sant Lluç (...1539 ?...)

Capelles de la dreta:**Primera:**

Clau de volta: Sant Miquel
 Sant Miquel (...1448-1725...)
 Sant Pere (...1610-1704... votiu) (...1729-1901...)
 Mare de Déu de Montserrat (sense altar) (... actual)

Segona:

Clau de volta: Santa Anna
 Santa Anna (...1455-1628...) (...1723-1829...)
 Santa Maria del Mar (...1632-1704...)
 Nostra Senyora de la Pietat (...1687-1734...) votiu
 (de l'Hospital)
 Mare de Déu del Roser (... 1901-1936)
 Mare de Déu del Carme (1936-actual)

Tercera:

Clau de volta: Sant Antoni abat
 Sant Bernardí (...1455-1478...)
 Sant Antoni de Pàdua (...1508-1749...)
 Sant Antoni abat (...1632-1901...)
 Sant Isidre (...1680-1820...) votiu
 Sant Crist ? (...1700-1820...)
 Puríssima (...1866-actual)

Quarta:

Clau de volta: Sant Jaume
 Sant Jaume (...1529-1641...)
 Santa Caterina (...1581-1641...) votiu
 Assumpció de la Mare de Déu (...1700-1820...)
 Sant Antoni de Pàdua (...1901...)
 Mare de Déu dels Dolors (1979-actual)

RECTORS DE SANTA MARIA DE PALAMÓS

- 1429.. Bernat Guillem de Llanvanera, *primer rector. Era sagristà de Santa Eugènia de Vila-romà en el moment de la partició de les parròquies.*
- ..1430.. Antoni Carreras, *servint l'església*
- ..1432-1434.. Narcís Cartellà, *servint la rectoria*
- ..1434-1435.. Francesc Riba àlias Casta, *servint la rectoria*
- ..1437-1439 Guillem Thome (Thomas), *servint la rectoria*
- 1439-1456 Narcís Cartellà, *rector*
(rector de Sant Andreu de Llanvanera (1440-1441), servia la rectoria de Palamós i tenia en arrendament la rectoria de Santa Eugènia de Vila-romà (..1434..)).
- 1456-1489.. Antoni Stanyals, *rector*
- ..1494.. Gabriel Albert, *servint la rectoria*
- ..1500-1503.. Sebastià Llussà, *servint la rectoria*
- ..1504-1506.. Gabriel Bruguera, *rector*
- ..1512.. Joan Baus, *servint la rectoria*
- (1517) Antoni Soler, *rector de Palamós. (AHG NP, núm 48; 1517)*
- ..1512-1529.. Francesc Bofill, *rector*
- ..1532.. ? de Medici, *de la cúria romana, rector*
- ..1533.. Sebastià Parer, *servint la rectoria*
- ..1535.. Joan Riera, *servint la rectoria*
- ..1536.. Jaume Campolier, *rector*
- ..1537.. Francesc Llopis (López), *servint la rectoria*
- ..1539-1545.. Joan Oliver, *rector*
- 1555.. Bernat Ballia, *rector*
- 1564-1565 Pons Bonet, *rector*
- 1565 Sebastià Codina, *servint la rectoria*
- 1565-1572 Antoni Amat, *rector*
- 1572-1587 Feliu Vinyals i Solivera, *rector*
- 1587-1604 Miquel Solivera, *rector*
- 1604-1632 Rafel Sicars, *rector*
- 1633-1635 Damià Sala, *rector*
- 1635-1658 Guerau Mont, *rector*
- 1658 Pere Comadira, *ecònom*
- 1658-1671 Pere Pau Roqueta, *rector*
- 1673-1674 Francesc Salvador, *rector*
- 1674-1678 Antoni Alou, *rector*
- 1678-1693 Salvi Pevingut, *rector*
- 1693 Rafael Bonet, *ecònom (rector de Vall-llobrega)*
- 1693-1698 Mateu Vinyals, *rector*
- 1698-1722 Pere Gispert, *rector*
- 1722-1740 Pio Caner, *rector*
- 1740-1744 Joan Diana, *rector*
- 1744-1772 Bernat Geli, *rector*
- 1772 Pere Falgas, *ecònom*

1772-1773	Bruno Nasples i Andreu, <i>rector</i>
1773-1774	Josep Gorgoll, <i>ecònom</i>
1774-1779	Damas(?) Feixas, <i>rector</i>
1779	Josep Gorgoll, <i>ecònom</i>
1779-1789	Josep Frigola i Verdaguer, <i>rector</i>
1789-1792	Agustí Vahí, <i>rector</i>
1792-1793	Josep Casademont, <i>ecònom</i>
1794-1817	Carles Geronès, <i>rector</i>
1817-1829	Feliu Mateu, <i>rector</i>
1829-1851	Josep Puig, <i>rector</i>
(1837-1846)	Francesc Camps, <i>regent</i>
(1846-1849)	Joan Buch, <i>regent</i>
(1849-1851)	Francesc Vila, <i>regent</i>
1851-1854	Feliu Alsina, <i>rector</i>
1854-1858	Miquel Noguera, <i>ecònom</i> . (1853-1854) <i>regent</i>
1858-1863	Manuel Reverter, <i>rector</i>
1863-1864	Silvestre Frigola, <i>ecònom</i> . (1861-1863) <i>regent</i>
1864-1895	Narcís Tapis, <i>rector</i>
(1893-1894)	Bartomeu Alrich, <i>regent</i>
1895-1910	Feliu Paradedà, <i>rector</i> . (1894-1895) <i>regent</i>
(1910-1911)	Salvador Riera, <i>regent</i>
1912	Josep Espigoler, <i>ecònom</i>
1912-1924	Tomas Aumallé, <i>rector</i>
1924-1948	Ramon Coma, <i>rector</i> . (1924-1926) <i>ecònom</i>
1948-1955	Joan Planas, <i>ecònom</i>
1956-1970	Agustí Andreu, <i>rector</i>
1970-1979	Narcís Tibau, <i>rector</i>
1979-1987	Salvador Batalla, <i>rector</i>
1987-	Carles Mundet, <i>rector</i>